tib Tüm İktisatçılar Birliği
yayınları no:12

YURTDIŞINDAKİ İŞÇİLER ve SORUNLARI

TİB araştırması

YURTDIŞINDAKİ İŞÇİLER VE SORUNLARI

T.İ.B ARAŞTIRMASI

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ YAYINLARI
No : 12

Kapak Düzeni : Firuzan Enson

BİRİNCİ BASKI

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ YAYINLARI
Karanfil Sok. 14/10
Kızılay/Ankara

ÇARK Matbaası / Ankara 1975

İÇİNDEKİLER

I. GENEL OLARAK İŞGÜCÜ GÖÇÜ 5

II. TÜRKİYE VE YURTDIŞINA İŞGÜCÜ AKIMI 19

III. YABANCI ÜLKELERDEKİ DURUM 36

IV. YURTDIŞINDAKİ İŞÇİLERİN GERİ DÖNÜŞÜ 72

V. İŞÇİ GÖÇÜNÜN EKONOMİK ETKİLERİ 83

VI. SONUÇ 100

I — GENEL OLARAK İŞGÜCÜ GÖÇÜ

Emperyalist ülkelerde bugün 10 milyon kadar yabancı işçi çalışıyor. Bunların 1-2 milyonu İtalyan, 900.000'i Yugoslav' 800.000'den fazlası Türk, 700.000 kadarı İspanyol, 550.000'i Portekizli, 300.000'i Yunanlı ve 700.000 kadarı da Kuzey Afrikalıdır. Milyonlarca işçi Avrupa'daki gelişmiş kapitalist ülkelerde emperyalistlerin emri altında ikinci sınıf vatandaş muamelesi görür, horlanır, para biriktirebilmek için son derece kötü beslenir ve sağlıkla bağdaşmayan konutlarda yaşar. Milyonlarca kişinin bu insanlık dışı şartlara koşa koşa gitmesinin nedeni kendi ülkelerinde yaşamlarını sürdürebilecekleri bir iş bulamamaları veya çalıştıkları işlerden aldıkları ücretlerin çok yetersiz olmasıdır. Bu ülkelerin endüstrileşememelerinin vebali ise uluslararası tekelci sermayenin, emperyalizmin boynunadır.

800.000'den fazla yurttaşımızın kendi istekleriyle yabancı ülkelerde işçi olarak çalıştığı, yüzbinlercesinin de yurt dışına çıkmak için sıra beklediği günümüzde, nitelikli (kalifiye) işçilerin, memurların, öğretmen ve teknik elemanların neden yurt dışına gittiklerini, hangi şartlar altında çalıştıklarını, emperyalist tekellerin bu kişileri neden istediğini ülkemizin ve bağlı bulundu-

ğu emperyalist-kapitalist sistemin yapısından soyutlamadan incelemekte yarar olduğu kanısındayız.

Konuya aydınlık getirmesi açısından, öncelikle genel olarak işgücü göçünün incelenmesine geçelim.

A) İşgücü Göçü :

Toplumların tarihi gelişimi içinde köle ticaretini bir yana bırakırsak (Afrika'dan zencilerin Amerikaya zorla götürülüp satılması gibi) işgücü göçü özellikle sanayi devriminden sonra başlamıştır. O tarihlerde kayda değer işgücü göçü İrlanda'dan, Kıta Avrupasından İngiltere'ye olmuştur (İngiltere burjuvazisinin bu işçileri yerli işçilerin grevlerini kırmak için kullandıkları da bilinmektedir).

Genel olarak göçü zorlayan ekonomik ve sosyal zorunluluklardır. Örneğin kırsal bölgelerden (tarımdan) kentlere (sanayi) doğru göçün nedeni artan nüfus karşısında tarımsal alanların ve üretimin tarımda çalışan nüfusa yeterli olmaması, küçük üreticilere ait toprakların giderek belirli ellerde toplanması ve bu arada şehirlerde manüfaktür (fabrika) üretiminin başlaması ile de yeni iş ve üretim alanlarının açılmasıdır. Kısacası kırsal alanda mülksüzleşmenin sonucu olarak kitleler yeni iş olanakları açan sanayi bölgelerine göç etmiştir. Bu göç (yani tarım kesiminden sanayi kesimine göç) toplumun tarihsel gelişimi içinde sanayileşmenin hızlanması ve kırsal alanda mülksüzleşme ile ortaya çıkmıştır. Az gelişmiş ülkelerden emperyalist ülkelere olan işgücü göçünün ise çok yönlü nedenleri olup, metropollerle uydu ülkeler arasındaki tarihsel bağlar ve gelişimin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Tekelci aşamada kapitalistler bir yandan hızlı sermaye birikiminin sonucu ellerindeki sermaye için kârlı yeni ya-

tırım alanları ararlarken (çünkü tekelci niteliklerini sürdürebilmek için, o anda tekel oldukları alanda yeni yatırımlar kârlılığı düşüreceğinden) diğer yandan artık dünyanın toprak bakımından tamamen bölüşülmüş olması dolayısıyla (yani yeni yatırım ve pazar alanları yokluğundan) birbirlerinin sömürge alanlarına göz diktiler. İşte bu tekelci aşamada içine düştükleri genel bunalıma geçici çözüm ancak emperyalistler arası I. ve II. paylaşım savaşlarıyla bulunabildi. Paylaşım savaşları sonrasında nisbi ferahlık dönemlerinde tekeller yeni yatırımlar yaparak üretimi arttırırlarken, bu dönemlerde işgücü istihdamının bir kısmını da sömürge ülkelerden aldıkları ucuz işgücü ile karşıladılar. İşte bu koşullar altında ve bu koşulları hazırlayan dönemlerde özellikle 1900'lerden sonra geri bıraktırılmış ülkelerden emperyalist ülkelere doğru işgücü göçü yoğunlaşarak arttı. Bu işgücü göçünün, daha evvelki köle ticaretinden ve kırsal alanlardan şehirlere olan göçten en önemli farkı ise bu işçilerin yurtdışına kendi istekleri ile gitmeleri ve bunun emperyalist tekellerin çıkarlarına uygun ve onların belirlemesiyle olmasıdır. I. Dünya Savaşma kadar göçler kıtalararası iken (Avustralya ve Amerika'ya) II. Dünya Savaşı sonrasında genellikle Avrupa Kıtası içinde olmaya başlamıştır.

B) İşgücünün Değeri :

İşgücünün değeri de genel olarak değer kanunu içinde ele alınmalıdır. Şöyle ki «malların değeri doğrudan doğruya üretilmeleri için harcanmış çalışma süresi ile doğrudan orantılı ve kullanılmış işgücünün verimliliği ile ters orantılıdır» **(K. Marx Ücret, Fiat, Kâr).**

Diğer bütün değerler gibi işgücünün değeri de üretimi için gerekli olan emek miktarı ile belirlenir. Ya-

ni işgücünün üretimi için gerekli emek miktarı, işgücünün sahibi olan işçinin giyim beslenme, barınma gibi toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve politik durumu ile belirlenmiş zorunlu ihtiyaçları için gerekli emek miktarıdır. Yani işgücünün değeri saptanırken, diğer mallardan farklı olarak işin içine tarihi ve moral unsurlar da karışır.

Ücret ise işgücünü satan işçiye bu işgücü karşılığında ödenen fiyattır. Ücretlerin belirlenmesindeki en önemli unsurlardan birisi işçi sınıfının ekonomik-demokratik mücadelesinin düzeyidir. Eğer işçi sınıfının bilinç ve örgütlenme düzeyi yüksek ise ve mücadelesi etkin bir biçimde sürüyorsa ücretlerin arttırımı bir ölçüde mümkündür. Burjuvazi, işçi sınıfının siyasal mücadelesi karşısında bu mücadeleyi bastırmak için faşist yönetim uygulayarak ekonomik ve demokratik mücadeleyi kısıtlar. Tekelci kapitalizm döneminde, kapitalistler fiyatları belirleyebildiklerinden ötürü ücret artışlarını maliyetler içine alıp fiyatları yükselterek kendi kârlarını azaltmadan işçi sınıfının mücadele sonunda aldığı parasal ücret artışlarını kendi lehlerine çevirir. Bu da tekelci dönemde ücretlerin gerçek artışının çok zorlaştığını gösteren bir olgudur. Ücret farklılaşmasının kaynağına gelince: Emperyalist ülkelerde sanayileşmenin gelişimi ile işçi sınıfının nicelik olarak çoğalması ve kapitalistlere karşı yoğun bir mücadeleye girmesi, bunun sonucu olarak da bazı haklar ve dolayısıyla ücret artışları sağlaması koşut olarak gelişen olaylardır. Bunun yanında emperyalist ülkelerdeki tekelci burjuvazi geri bıraktırılmış ülkeleri de sömürdüğünden kendi işçi sınıfına ödün verme olanağını bulmuştur. Geri bıraktırılmış ülkelerde, emperyalistlerin geri bıraktırıcı etkisi yüzünden sanayileşme önlendiğinden

güçlü bir işçi sınıfı oluşmamış dolayısıyla da işçi sınıf. mücadelesi emperyalist ülkelerdeki gibi gelişememiştir. Kaldı ki bunun yanında, geri bıraktırılmış ülkeler burjuvazileri emperyalistlerle beraber yalnızca kendi ülkelerini sömürdüklerinden (yani başka ülkeleri de sömürme imkanları olmadığından) daha güçsüzdürler. Bu yüzden emperyalist ülke işçi sınıflarının ücret düzeyi geri bıraktırılmış ülke işçi sınıflarının ücret düzeyinden daha yüksektir. Bunun yanında, değişik sanayi dallarındaki işçi ücretlerinin de farklı olmasının nedeni, bazı dallarda işçi sınıfının örgütlenme, bilinç ve mücadele düzeyinin yüksek olması ve çalışma koşullarının ağırlığından kaynaklanmaktadır.

Kısacası değişik sosyo-ekonomik yapıya sahip ülkelerde asgari geçim için gerekli masrafların değişik olmasının başlıca nedenleri üretici güçlerin gelişim düzeylerinin (yani emek verimliliğinin) farklı olması, sınıf mücadelelerinin düzeyinin farklılığı ve ülkenin iç koşullarının diğer özelliklerindendir.

C) Günümüzde Emperyalist-Kapitalist Sistem ve Az Gelişmiş Ülkelerle İlişkiler Çerçevesinde İşgücü Göçü :

Bu bölümü incelerken emperyalist-kapitalist sistemin II. Dünya Savaşından sonraki dünya konumunda sorunlarının ne olduğu ve nasıl bir gelişim geçirdiğine bakmak gerekir kanısındayız.

II. Dünya Savaşından sonra dünyadaki ekonomik ve politik değişiklikler şu şekilde oldu :

a — Ekonomik değişiklikler : Teknolojik gelişme, uluslararası işbölümü :

Teknolojik gelişme (elektronik sahasındaki buluş-

lar, kimya sanayindeki gelişim, atom enerjisinin üretime uygulanması, uzay araştırmaları vb.) ve sermayenin çok uluslu şirketlerce, uluslararası mali ve iktisadi kurumlar yoluyla uluslararasılaşması sonucu uluslararası düzeyde meydana gelen işbölümü üretimi mutlak olarak arttırdı.

b — Politik değişiklikler :

Dünyanın 1/3'ünün (Çin Halk Cumhuriyeti, sekiz Doğu Avrupa ülkesi, Kuzey Kore vb.) sosyalist bloka geçmesi ve dünyada bağımsızlık fikrinin yaygmlaşması, ulusal kurtuluş hareketlerinin hızlanması emperyalizmin yatırım ve pazar alanlarını daralttı.

II. Dünya Savaşından en güçlü kapitalist ülke olarak çıkan ABD sosyalizm denizinde bir ada olarak kalmamak için savaşta yıkılan Batı Avrupa ve Japon ekonomilerini uluslararası kurumlar, çok uluslu şirketler ve Marshall Yardımı yollarıyla güçlendirdi. Batı Avrupa ve Japon ekonomilerinin bu yeniden kurulma döneminde yatırımlar ve üretim hızlı bir şekilde arttı. 1960'lara gelindiğinde Kapitalizmin dengesi gelişim kanununun sonucu Batı Avrupa ve Japon ekonomileri gelişti ve dünya pazarlarına egemen olan ABD'nin pazarlarına sızmaya başladı. Batı Avrupa ve Japon ekonomilerinin bu gelişimi 1960'lardan 1970'lerin ilk yıllarına kadar devam etti. Böylece uluslararası tekelci sermayenin üç mihrakı arasındaki (ABD, Batı Avrupa, Japonya) çelişkiler giderek yoğunlaştı.

İşte bir yandan üretimin mutlak olarak artması diğer yandan da pazar alanlarının daralması uluslararası tekelci sermayeyi en önemli sorun olarak pazar sorunuyla karşı karşıya bıraktı.

Bu koşullar altında, genellikle II. Dünya Savaşından sonra özellikle de 1957-58 buhranından sonra emperyalist-kapitalist sistem içerisinde metropol ve uydu ülkeler arasındaki gelişme şöyle oldu : Bu dönemde uluslararası tekelci sermaye, en önemli sorunu olan pazar sorununu çözmek için az gelişmiş ülkelerin ekonomilerine uluslararası kurumlar ve çok uluslu tekeller vasıtasıyla müdahale ederek kendine bağımlı bir çarpık kapitalistleşme (aynı zamanda çarpık sanayileşme) oluşturdu. Çünkü artık kendi içine kapalı feodal üretim biçimi uluslararası tekelci sermayenin —günümüzdeki koşullarında— çıkarlarıyla bağdaşmıyordu. Bu yüzden de az gelişmiş ülkelerde kendi denetimlerinde geliştirdikleri ve kendileri ile bütünleştirdikleri yerli tekelci sermaye ile birlikte yatırımlara giderek ülkenin bütün kesimlerini emperyalist-kapitalist ilişkilere açmaya başladılar. Bu tür pazar genişletilmesine yönelik çarpık sanayileşme, bir yandanda bu ülkelerdeki geri bıraktırılmışlığı, mamul madde ithalatına ve sanayileşememeğe bağlayan radikal küçük burjuva akımlarının pasifize edilmesine yaradı.

İşte bu tür çarpık sanayileşme olgusu özellikle 1963'den sonra Türkiye'de de görüldü ve günümüzde oldukça geniş boyutlara ulaştı. Kimya, elektronik, taşıt araçları, dayanıklı tüketim malları gibi sanayi dallarında montaj ve taşaron sanayii niteliğinde bir sanayileşme yani emperyalist ülkelerin gereksinimlerine yönelik dışa bağımlı bir sanayileşme görülmektedir.

Günümüzde emperyalist-kapitalist sistem içerisinde az gelişmiş ülkelerden emperyalist ülkelere işgücü göçünü bu gelişmeler altında incelemek yurtdışındaki işçilerin sorununa daha da açıklık getirecektir. II. Dünya Savaşında Batı Avrupa'nın tamamen yıkılması ve

ABD'nin bu ülkelerin ekonomilerinin yeniden inşası için hızlı yatırımlar yapılmasına (uluslararası kurumlar, yardımlar ve çok uluslu şirketler yoluyla) öncelik vermesi, Batı Avrupa ülkelerinde yatırımların hızla artıp yoğunlaşmasına neden oldu. Bunun yanında Batı Avrupa ülkeleri çalışabilir insanlarının çoğunu savaşta kaybettiklerinden özellikle nitelikli işgücü sıkıntısına düştüler. Bunun sonucu olarak da işçilerin sayısal olarak az olduğu, işçi sınıfı mücadelesinin yeterince gelişemediği geri bıraktırılmış ülkelerden işgücü alımına gittiler. Böylece geri bıraktırılmış ülkelerden metropol ülkelere bir işgücü akımı başladı. Bu işgücü akımı Batı Avrupa ekonomilerindeki gelişim ve yatırımların artış hızıyla doğru orantılı olarak arttı. Geri bıraktırılmış ülkelerden emperyalist ülkelere olan işgücü göçü, emperyalist ülkelerdeki burjuvazinin özellikle de tekelci burjuvazinin lehine çok yönlü bir şekilde işlemektedir :

(i) Metropollerde burjuvazi, yabancı işçileri kendi ülkelerindeki işçi sınıfının ekonomik-demokratik-politik mücadelesini kırma yolunda kullanabilir.

ii) Azgelişmiş ülkelerde işçi sınıfının mücadelesi düşük düzeyde olduğundan mücadele bilinci az olan bu yabancı işçiler daha fazla sömürülebilir.

iii) Depresyon (kriz) dönemlerinde yabancı işçiler işten atılarak veya gelişme dönemlerinde (azgelişmiş ülkelerdeki işsizler ordusu nicelik olarak büyük olduğundan) istihdam edilerek ekonomide bir sûbap olarak kullanılabilir.

iv) Herşeyin bir maliyeti olduğu gibi, emeğinde bir maliyeti vardır. Bu maliyet, doğuştan çalışabilir yaşa gelinceye kadar o insanın tüketmiş olduğu malla-

rın toplam değeri ile, eğitim ve alt yapı hizmetlerinden o kişiye düşen değerlerin toplamına eşittir. Yapılan bir hesaba göre, ortalama bir emek gücü 6 yıl çalışarak maliyetini ödemektedir. Buradan çıkan sonuç şu ki, emperyalist ülkelerin burjuvazisi, en azından 6 yıllık bir çalışmanın yaratacağı değere peşinen, bedavadan el koymaktadır. Yani emeğin maliyetine hiçbir katkıda bulunmadan, bu emeğin yarattığı değere sahip olmaktadırlar.

Yukarıda bahsettiğimiz gelişmeler doğrultusunda uluslararası tekelci sermaye sömürüsünü arttırmak ve devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu ucuz işgücünü geri bıraktırılmış ülkelerdeki sendikal mücadele geleneği gelişmemiş işçi sınıflarından karşılamıştır. Bu işgücü göçünün en büyük nedenlerinden biriside emperyalist ülkelerde çalışmaya giden geri bıraktırılmış ülke işçilerinin oralarda aldıkları ücretlerin emperyalist ülkeler işçi smıflarının ücret düzeylerinden çok düşük olmasına rağmen, geri bıraktırılmış ülkelerdeki ücret düzeylerindende oldukça yüksek olmasıdır.

Bu, geri bıraktırılmış ülkelerden emperyalist ülkelere doğru olan işgücü akımı (özellikle 1970 lere kadar devam etmiş, sonra durmuştur) uluslararası tekelci burjuvazinin ekonomi politikasına koşut olarak yönlenmiştir.

Günümüzde emperyalist-kapitalist sistem içinde 1970'lerden önce azgelişmiş ülkelerden emperyalist ülkelere işgücü akımı olurken, 1970'lerden sonra bu işgücü göçünün durması ve hatta gidenlerin (özellikle 1973 ortalarında) geriye dönmeye başlaması, daha önce sözettiğimiz II. Dünya Savaşı sonrası dünyadaki gelişmeler ve emperyalizmin günümüzdeki sömürü mekanizmasının ışığı altında açıklanabilir.

II. Dünya savaşından önce uluslararası tekelci sermaye sömürü yöntemleri içinde ticaretle sömürüye ağırlık veriyordu, bunun yanında II. Dünya savaşında Batı Avrupa ekonomilerinin yıkılması ve savaş sonrasında bu ekonomilerin yeniden kurulması özellikle Batı Avrupa'da büyük çapta işgücü gereksimini doğurdu. Batı Avrupa'da ekonomilerin ve yatırımların gelişimi 1970 lere kadar hızla devam ettiğinden ihtiyaç olan işgücü için azgelişmiş-geri bıraktırılmış ülkelerdeki işgücü arzından faydalanıldı. Bu yüzden de geri bıraktırılmış-az gelişmiş ülkelerden emperyalist ülkelere bir işgücü göçü oldu.

II. Dünya Savaşından sonraki bu gelişmelerle birlikte, pazarların ve yatırım alanlarının daralması, her geçen gün bağımsızlık fikrinin yaygınlaşıp benimsenmesi, uluslararası tekelci sermayeyi en büyük sorun olan pazar sorunuyla karşı karşıya bıraktı. Uluslararası tekelci sermaye bu sorununu çözmek için, daha evvel kendisiyle işbirliği halinde olan işbirlikçi (komprador) sermayeden dönüstürdüğü, kendisine yatırım malları, ortak yatırım, patent-lisans, anlaşmaları, teknolojik know-how yollarıyla bağımlı olan yerli tekelci sermaye ile birlikte geri bıraktırılmış-azgelişmiş ülkelerde bir çarpık sanayileşme yarattı. İşte azgelişmiş ülkelerde kapitalizmin yukarıdan aşağıya inşaası ve uluslararası tekelci sermayeye bağımlı olan sanayileşme olgusu 1970'lerde oldukça büyük boyutlara ulaştı. Yani uluslararası tekelci sermaye metropollerde yaptığı üretimin bir kesimini, pazar sorununu çözmek, pazar ve yatırım alanlarını daha etkin bir şekilde kullanmak için, kendisine bağımlı bir şekilde azgelişmiş ülkelere aktardı. Bu gelişimin sonucu olarak da artık eskisi kadar işgücü ihtiyacı hissetmemektedir. Bunun yanında azgeliş-

miş ülkelerden gelen işçiler de emperyalist ülkelerdeki işçi sınıflarının sendikal mücadelelerinin etkisi ile örgütlenmekte, daha yüksek ücretler istemektedir. Bu yüzden yabancı işçilerin maliyeti ile kendi işçilerinin maliyeti arasındaki fark azaldığı için, bu işçileri azgelişmiş ülkelerde yaptığı yatırımlarda istihdam etmek uluslararası tekelci sermaye için (daha düşük ücret ödeyeceğinden) daha kârlı olacaktır. Bunun yanında yabancı işçilerin gelmesiyle onların eğitim, dil, konut ihtiyaçlarına yönelik (emeğin verimliliğini artırması yönünden) alt yapı hizmetlerinden de bu yolla kurtulmuş olacaktır. Kısacası yabancı işçi akımına son verilmesinin nedenlerinden birisi olarak işçilerin bilinçlenmesinin, örgütlenme düzeyinin ve direnişlerin artmasını söyleyebiliriz. Bunun yanında ülkeler ve bloklar arası çelişkilerin artması ve ticaret engellerinin konmasıyla birlikte daha evvel değindiğimiz çokuluslu tekeller olgusunun önem kazanması ve bu ülkelere (özellikle azgelişmiş ülkelere) mal satabilmenin bir yolu olarak buralarda üretimde bulunan (montaj, taşaron ve dayanıksız tüketim malı sanayileri şeklinde) fabrikalar kurulması yoluna gidilmesi diğer nedenler olarak yinelenebilir. Eskiden Almanya'da üretimde bulunarak mallarını ihraç eden şirket şimdi azgelişmiş ülkelerede fabrika açmakta ve böylece azgelişmiş ülke pazarını daha rahat denetliyebilmektedir. Bu olgunun diğer bir yanı ise azgelişmiş ülkelerin ücret düzeyinde işçi istihdam edilebilmesidir. Azgelişmiş ülkelerde ki işçi ücretleri ise, bilindiği gibi, emperyalist ülkelerdeki işçi ücretlerinden çok daha düşüktür. Emperyalist-kapitalist sistem içinde emperyalist ülke-azgelişmiş ülke ilişkileri arasındaki bu gelişim, bugün yabancı ülkelerdeki işçilerin tekrar dönmelerinin en temel nedeni olarak ortaya çıkmıştır.

D) İşgücü yollayan ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları : Özellikle II. Dünya Savaşından sonra hız kazanan, azgelişmiş ülkelerden emperyalist ülkelere olan işgücü göçünün önemli nedenlerinden birisi de yurt dışına işçi gönderen ülkelerin sosyal, ekonomik, politik yapılarıdır.

Yurt dışına en fazla işçi gönderen ülkeler olan İtalya, Yugoslavya, Türkiye, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Kuzey Afrika ülkelerinin çoğunun emperyalizmin tahakkümü altındaki azgelişmiş ülkeler oluşu, bu ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları hakkında genel bir fikir vermektedir.

Emperyalistlerarası II. paylaşım savaşından sonra, emperyalizmin pazar sorununa yönelik, çarpık ve yukarıdan aşağıya kapitalist ilişkilerin emperyalizme bağımlı olarak yaygınlaştırılması gözlenmektedir. Bu çerçeve içerisinde tarımda kapitalistleşme ve büyük istihdam sağlamayacak ağır ve yan sanayilere yönelmeyen küçük ölçekli (azgelişmiş ülke iç pazarına yönelik) baştan tekelci nitelikteki bu yapı, büyük bir işsizlik doğurdu. Bunun yanında nüfus artışının gelişmiş kapitalist ülkelere nazaran çok hızlı olduğu bu ülkelerde bir yandan mülksüzleşme, diğer yandan hızlı nüfus artışı büyük bir işsizler ordusu yarattı.

Kısacası bir yandan emperyalizme bağımlı olmasından dolayı emperyalist-kapitalist sistemin buhranlarının doğrudan kendisine yansıdığı, diğer yandan çarpık bir gelişme içinde olduğundan bir sürü sosyal, ekonomik ve politik sorunun içinde bulunan, ekonomisi emperyalist ülkelerin gereksinimlerine yönelik olan azgelişmiş ülkeler işgücü göçünün kaynağıdır.

E) İşgücü alan ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları :

Bu ülkeler genellikle gelişmiş kapitalist ülkeler olup, sanayi ve teknoloji bakımından ileri ülkelerdir. Bu ülkeler içerisinde de en fazla işçi alan ülkeler Batı Avrupa ülkeleridir.

Tekellerin piyasaya egemen oldukları bu ülkelerde, tekelci burjuvazi hem kendi ülkesindeki emekçi halkı, hem de geri bıraktırılmış-azgelişmiş ülkelerin emekçi halklarını sömürerek büyük bir sermaye birikimi sağladı. Bu ülkelerdeki işçi sınıfı ve diğer çalışanların da hayat seviyelerinin, azgelişmiş ülkelerdeki insanların hayat seviyelerine göre daha yüksek olmasının nedenlerinden birisi de, azgelişmiş ülkelerin bu emperyalist ülkeler tarafından sömürülmesidir.

Emperyalist ülkelerdeki egemen sınıf olan tekelci burjuvazi, kendi ülkesindeki işçi sınıfının gelişmiş ekonomik-demokratik mücadelesini yozlaştırabilmek için, çok yanlı sömürünün sağladığı avantajla güçlü olduğundan, buradaki işçi sınıfına tavizler verebilmektedir. Ama bu sömürünün kalktığını göstermez, aksine sömürüyü gözlemenin bir yoludur. İşgücü alan ülkeler, emperyalist-kapitalist sisteme bağlı bütün ülkeleri kendi denetiminde olan ekonomik-askerî-kültürel uluslararası örgütler yoluyla kendi etkisi altına alır. Çünkü bütün uluslararası kurumlarda, bu ülkeler etkindir.

Teknoloji bakımından da çok güçlü olan bu ülkeler, emperyalist-kapitalist sisteme bağımlı bütün azgelişmiş ülkelerin ekonomilerini bu yoldan da kendilerine bağlarlar ve sömürülerini sürdürürler. Bu ülkelerde işgücü gereksinimi olduğu zaman, azgelişmiş ülkelerden çok daha ucuza işgücü satın alarak bir yandan

kârlarını arttırırlar diğer yandan da bu ülkelerdeki işçi sınıfı mücadelesini kırmak ve yozlaştırmak yolunda kullanırlar.

Dışardan işgücü satın alan gelişmiş kapitalist ülkelerde ekonomide işbölümü çok yüksek düzeylere varmış, teknoloji ileri bir düzeye yükselmiş ve işçi sınıfının ekonomik-demokratik mücadelesi yılların geleneği ve deneyiyle güçlenmiştir. Bunun yanında kapitalizmin genel bunalımının en yoğun olduğu günümüzde, gelişmiş kapitalist ülkeler yabancı işçileri ekonomilerinin bir subapı olarak kullanmaktadırlar.

II — TÜRKİYE VE YURTDIŞINA İŞGÜCÜ AKIMI

A) Neden Gidiyorlar?

Emperyalist-kapitalist sistemin üretim ilişkilerinin kaçınılmaz bir sonucu olan hayat pahalılığı Türkiye'de emekçi kitleleri gün geçtikçe daha fazla ezmektedir. Hayat pahalılığının giderek artması, insanın yaşaması için en gerekli temel ihtiyaçlarını bile karşılamasını önlemekte, işçiler, yoksul köylüler başta olmak üzere tüm emekçi sınıf ve tabakaların durumunu hızla kötüleştirmektedir.

Yapılan çeşitli araştırmalar, anketler bu durumu somut olarak yansıtmaktadır.

Tablo : 1 Yurtdışına Çalışmak Üzere Gidiş Nedenleri

a) En önemli neden	Tüm örneğe oranı (%)
Geçim sıkıntısı	62,4
Para biriktirmek	13,4
İş kıtlığı	11,4
Tahsil için	1,0
Borç ödemek için	0,8
Diğer nedenler	5,6
Neden belirtilmeyen	3,6

b) İkinci neden	
Geçim sıkıntısı	8,8
Para biriktirmek	21,6
İş kıtlığı	9,0
Tahsil için	0,3
Borç ödemek için	1,9
Diğer nedenler	8,8
Neden belirtilmeyen	47,5

(Kaynak Ahmet Aker İş göçü)

Yurt dışına gitmek isteyenlerin yarıdan fazlası esas neden olarak «geçim sıkıntısı»nı göstermektedir. Geçim sıkıntısına çözüm bulmak üzere gidecekleri emperyalist ülkelerde işgüçlerini satmanın karşılığı alacakları ücretler, o ülkenin işçisinin aldığından düşük olmasına rağmen Türkiye'dekinden çok daha yüksektir.

Yurtdışına gitmede başlıca neden olarak gösterilen »geçim sıkıntısı»nın yanısıra para biriktirmek ve işsizlikte diğer nedenler arasındadır. Bütün bu nedenler özünde birbirlerinden ayrılmaz. Uluslararası tekelci sermaye ve onunla bütünleşmiş yerli tekelci sermayenin daha fazla kâr etmek için yarattığı hayat pahalılığı nedeniyle bir yandan işçi sınıfı ve diğer emekçi sınıf ve tabakaların durumu kötüleşmekte öte yandan çarpık sanayileşme ve sanayiin tekelci niteliği dolayısıyla işsizlik sorunu büyük boyutlara ulaşmaktadır. Emperyalist ülkelerdeki ücretlerin göreli olarak yükseldiği yurtdışına işgücü göçünün nedeni olmaktadır. Durumu her geçen gün kötüleşen emekçi halk, çözümü her türlü zorluklarına rağmen yurtdışına çalışmaya gitmekte bulmaktadır. Böylece geçim sıkıntısından, işsizlik sorunundan kurtulmak için her yıl onbinlerce kişi yurtdışına çalışmaya gitmek üzere sıraya girmektedir.

Bu durum, uluslararası tekelci sermaye ve onunla bütünleşmiş yerli tekelci sermayenin işine gelmektedir. Ülke içersinde emekçi kitlelerin giderek yükselen muhalefetini yavaşlatmakta, emperyalist ülkelere ucuz işgücü sağlayarak tekelci sermayenin kârlarını daha da arttırmasma yol açmaktadır.

B) İlgili Yasalar : İşgücü gönderilen ülkeyle Türkiye arasında çeşitli İşgücü Anlaşmaları ve Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri yapılmıştır. İmza tarihlerine göre ilk anlaşma 9.9.1959'da İngiltere'yle yapılmıştır. Bu anlaşmayı sırasıyla, 30.10.1961'de Federal Almanya, 15.5.1964'de Avusturya, 16.7.1964'de Belçika, 19.8.1964' de Hollanda, 8.5.1965'de Fransa 10.3.1965'de İsveç ve 5.10.1967'de Avustralya ile yapılan İşgücü Anlaşmaları izlemiştir. Bunlardan başka her ülke ile yapılan Sosyal Güvenlik Sözleşmelerine ek İdari Anlaşmalar vardır.

Ancak bu anlaşmalar incelendiğinde, birçok maddenin kesinlikle işçinin aleyhine, emperyalist ülkelerdeki tekelci sermayenin lehine olduğu görülmektedir. Örneğin 15.5.1964'de Avusturya ile imzalanan İşgücü Anlaşmasmm 14. maddesi söyledir : «Diplomatik yoldan yapılacak talep üzerine, Türk Makamları Avusturya sosyal yardım müesseselerine külfet tahmil eden (yükleyen) işçilerin Türkiye'ye dönüşlerini temin ederler». Bu maddede söz konusu olan sosyal yardımlar nelerdir? Hastalık, işsizlik, ihtiyarlık (emeklilik), iş kazası ve meslek hastalıkları, analık malüllük ve ölüm yardımları, aile dul ve yetim ödenekleri... Açıkça görülüyorki, emperyalist tekeller tarafından sömürülen işçiler, emperyalizmin buhran dönemlerinde, işsiz kalınca veya iş kazası nedeniyle çalışamaz hale gelince veya

yaşlanıp emekliliğe hak kazanınca, «sosyal yardım müesseselerine külfet tahmil etmek» iddiasıyla Türkiye'ye geri gönderilecektir.

Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri incelendiğinde şu maddenin yer aldığı görülür : «Birbirini takip eden sürelerde veya münavebeli olarak iki Akit (Karşı) Taraf ülkesinde bir veya birden fazla yaşlılık veya ölüm sigortasma tabi tutulmuş bulunan Türk işçilerinin bu sigortalara tabi olarak geçen sigortalılık süreleri ile eşdeğer süreler, aynı zamana rastlamamak şartıyla yardımlara hak kazanılıp kazanılmadığının veya bu hakkın idamesinin (sürdürülmesinin) veya ihyasının (yeniden canlandırılmasının) tayininde birleştirilir». Ancak sosyal güvenlik sigortası, Avrupa ülkelerine göre Türkiye'de çok geri bir düzeydedir ve çalışan nüfusun çok az bir bölümünü kapsamaktadır. Buradan yurtdışına giden işçilerimiz ilk kez gittikleri yerlerde sigortalanmakta, ücretlerinin bir kısmı kesilmekte ama büyük çoğunluğu geçici bir süre kaldığmdan yaşlılık veya ölüm sigortalarından yararlanamadan geri dönmektedir. Dönenlerin % 74'ü kendi hesabına çalışmak istediğinden, Avrupa'daki sigortalılık süreleri bir işe yaramamaktadır Böylece geriye ödenmeyen sigorta primleri, uluslararası tekelci sermayeye aktarılmak üzere emperyalist devlet kasalarında birikmektedir.

C) Ne Zaman Gitmeye Başladılar?

İlk defa 23.6.1961 tarihinde, henüz İşgücü Anlaşması imzalanmamışken Almanya'ya işçi gönderilmesine başlanmıştır. DPT araştırmalarına göre aynı yıllarda Türkiye'de yıllık nüfus artış hızı % 2,6 olup, heryıl nüfus 800.000 kişi artmakta ve ortalama 300.000 insan

iş istemektedir. Ve 1962'de işsiz sayısı 1,0 milyon dolayındadır.

Görülüyorki, yurtdışına işçi gönderme çeşitli sosyal patlamaları önleyecek geçici çözüm yolu olmuştur. Hükümetlerin işgücü göçünün sona erebileceği korkusu bundandır. Libya'ya, Suudi Arabistan'a gerekirse «kutuplara»! işçi gönderme talebine bunun için dört elle sarılmışlardır.

D) Kimler Gidiyor?

Yurtdışına giden işçilerin nitelikleri hakkında bilgi edinmek için yaş durumlarına, öğrenim düzeylerine, hangi bölgelerden gittiklerine, niteliklilik (vasıflılık) durumlarına bakmak gerekmektedir. İlk olarak yaş dağılımı ele alındığından, 25-40 arasındaki işçilerin, tüm işçilerin % 70-80'ini oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Yani en verimli yıllarında el kapılarında çalışmaktadır işçilerimiz. Yabancı kapitalistler, niteliksiz de olsalar, yetişmelerinde gerekli harcamalara (altyapı tesisleri, eğitim-öğretim vb.) hiç bir katkıda bulunmaksızın, bu işgücünden yararlanmaktadır.

Tablo 2 : Dış Ülkelerdeki İşçilerimizin Yaş Durumları (%)

30—34	31,6	30,2	28,6	36,2	29,5
25—29	27,7	23,9	20,0	25,0	18,1
35—39	23,2	26,9	30,1	20,6	19,6
40—44	10,8	12.4	13,7	7,1	9,9
45—49	2,7	3,6	3,7	1,6	2,8
20—24	2,7	1,8	2,3	7,7	7,9

(Kaynak : İİBK Yayın No: 59, 114, **Yurt Dışındaki Türk İşçileri Ve Dönüş Eğilimleri**)

Gidenleri meslek ve niteliklilik açısından incelersek, ilginç bir durumla karşılaşırız. Bu insanların büyük bir çoğunluğu işsiz değil, işinden hoşnut olmayan kimselerdir. İİBK nun 1974'deki anketine göre, gidenlerin gitmezden önce ancak % 5,46,sı işsiz, % 94,54'ü ise bir işte çalışmaktadır. Bu, şu şekilde açıklanabilir: Talep öncelikle nitelikli (vasıflı-kalifiye) işçiye yöneliktir. Gelir dağılımından en az pay alan tarım kesiminden gidenlerse (gidenlerin % 35-40'ı) sürekli gizli işsizlikle karşı karşıyadır. Yazın üç ay Çukurova'da pamuk topluyorsa, yılın geri kalanında üç ayın geliriyle geçinmeye çalışıyordur. Bir de gitmeden önce 8-10 yıl sıra beklemek gerekmektedir ki, İİBK'na başvurduğunda işsiz olan kişi, bu süre zarfında yaşayabilmek için sonradan iş bulmuş olabilir. Gidenlerden boşalacak işlerde de ülkedeki işsizler ordusunun bir bölümü istihdam edilecek ve bu şekilde artan işsizliğin olumsuz etkileri azaltılmaya çalışacaktır. Bir işte çalışanların % 3,26'sı işveren, % 45,14'ü kendi hesabına, % 40,97'si ücretle, % 9,90'ı ücretsiz aile ferdi olarak çalışmaktadır(1). Kendi hesabına çalışanlardan oluşan % 45,14' lük oran, artan hayat pahalılığı altında ezilen küçük burjuvazinin de «geçim sıkıntısı» diye belirtilen nedenle çözümü yurt dışına gitmekte bulduğunu göstermektedir.

Giden işçilerin niteliklilik durumuna bakarsak :

Tablo 3 : Giden İşçilerimizin Niteliklilik Durumları

Yıllar	Nitelikli işçi oranı (%)
1964	37
1965	39

(1) İİBK Yayın No: 114, **Yurt Dışındaki Türk İşçileri ve Dönüş Eğilimleri**

1966	25
1967	30
1968	27
1969	24
1970	27
1971	35
1972	33
1973	34
Ortalama	31

(Kaynak : Dış İşleri Bakanlığı, Ekon. Sos. İşler Gnl. Md. **Yurt Dışı Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları)**

Tabloda ortalama olarak, yurt dışına giden her 100 işçiden 31'inin nitelikli işçi olduğu ortaya konulmaktadır. Bu oran, diğer işçi gönderen ülkelere göre çok yüksektir. İşveren basit işlerde bile nitelikli işçiyi yeğlemekte, nitelikli işçi bir an önce yurt dışına çıkabilmek için kend mesleğinden farklı düz işleri kabul etmektedir. Böylece düşük ücret almakta ve kapitalist kârını çoğaltmaktadır.

Batı Almanya İstanbul İrtibat Bürosu Müdürü Hermann Henke, 1972'de şunları söylemiştir : «En kaabiyetli ve en kalifiye işgücünü takdime hazır bulunduran, ilaveten bunların yurt dışına çıkış işlemlerini kolaylaştıran memleketler, Alman firmalarının isteklerinde bilhassa tercih edecekleri memleketler olacaktır(2). Bu en yetenekli ve en nitelikli işgücü düz işlerde çalışsa bile...

1970 yılında DPT'nin yaptığı bir araştırma (kullanılan yöntem pek güvenilir olmasa bile) kamu ve özel sektörden yurt dışına gidenlerin gitmeden önce ve sonraki niteliklilik durumunu incelemektedir.

(2) İİBK Yayın No: 87, 1972 **Çalışma Raporu**

Tablo 4 : Yurt Dışına Gitmeden Önce Çalışılan İşyerindeki Nitelik

Nitelik	Özel Sektör (%)	Kamu Sektörü (%)
Düz işçi	32,02	11,4
Yarı vasıflı işçi	3,9	2,8
Vasıflı işçi	7,3	8,6
Çırak	0,6	—
Kalfa	5,6	2,8
Usta	37,6	23,0
Ustabaşı	3,4	—
Teknisyen	4,5	20,0
Memur	5,1	31,4

Tablo 5 : Türkiye'ye Döndükten Sonra Çalışılan İşyerindeki Nitelik

Nitelik	Özel Sektör (%)	Kamu Sektörü (%)
Düz işçi	32,5	10,0
Yarı vasıflı işçi	6,0	20,0
Vasıflı işçi	0,5	—
Çırak	0,5	—
Kalfa	2,0	—
Usta	36,0	10,0
Ustabaşı	8,0	—
Teknisyen	5,5	—
Memur	9,0	60,0

Düz işçi olarak çalışanların gitmezden önceki oranları, kamu sektöründe % 11,4, özel sektörde % 32'dir. Döndükten sonraki oranların aşağı yukarı aynı kalması buna karşın nitelikli (vasıflı) işçilerin, gitmezden önce kamu sektöründe % 8,6, özel sektöründe % 7,3 olan oranlarının döndükten sonra % 0,5'e düşmesi, Düz

işçi olarak gidenlerin yurt dışında bir nitelik kazanmadığını göstermektedir. Kamu kesimindeki ustaların gitmezden önce % 23 olan oranmın döndükten sonra % 10'a düşmesi, gitmezden önce % 20 oranında kamu kesiminde çalışan teknisyenlerin döndükten sonra kamu kesiminde görev almaması teknik personelin artık kamu sektörünü tercih etmediğini ortaya koymaktadır. Ancak kamu sektöründeki memurların oranında % 30' a yakın bir artış, yurt dışında zor ve zahmetli işlerde çalışan işçilerimizin dönüşlerinde masa başı işlerde çalışmayı yeğlediklerini göstermektedir.

Yurt dışma gidenlerin öğrenim durumları incelendiğinde büyük çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu ve bu oramn yıllara göre % 60-70 arasında değiştiği görülmektedir. Orta okul, lise ve meslek okulu mezunlarının yüzdesinde ise yıllara göre bir artış gözlenmektedir.

Tablo 6 : Yurt Dışındaki İşçilerimizin Öğrenim Durumları (%)

Öğrenim Durumu	1968	1971	1974
İlkokul mezunu	59,2	72,5	69,1
Okur-yazar	29,0	14,8	14,7
Orta okul mezunu	2,9	3,4	6,5
Okur-yazar değil	2,9	5,6	3,1
Meslek okulu mezunu	1,9	2,6	3,0
Lise mezunu	0,7	0,8	1,9

(Kaynak : İİBK Yayın No : 59, 114)

Türkiye'deki emekçi halktan toplanan vergilerle öğrenim masrafları karşılanan bu insanlar kendi halklarının mutluluğu doğrultusunda çalışmak yerine yurt

dışına gitmeye zorlanmış, çokuluslu tekeller de onların eğitimi için hiç bir harcama yapmadan bu yetişmiş insan potansiyelini kullanmıştır, kullanmaktadır.

E) Gidenlerin Bölgelere Göre Dağılımı :

Yurt dışına işçi olarak çalışmaya gidenlerin, gitmezden önce oturdukları bölgeler incelendiğinde, gelişmiş bölgeler olan İstanbul, Trakya ve Batı Anadolu'dan gidenlerin yüzdesinde yıllara göre bir düşüş izlenmektedir. 1965'de gidenlerin % 38,4'ü İstanbul ve Trakyadan, % 16,1'i Batı Anadolu'dandır. 1972'de ise Trakya ve İstanbul'dan gidenler, gidenlerin % 30,8'ini, Batı Anadolu'dan gidenler % 13,9'unu oluşturmaktadır. Bu süre içinde az gelişmiş bölgeler olan Kuzey, Güney, Orta ve Doğu Anadolu'dan gidenlerin yüzdesi % 45,5'den, % 55,3'e çıkmıştır. En yüksek artışlar Orta ve Doğu Anadolu'da gözlenmiştir. Orta Anadolu'dan gidenler % 17,7' den % 22,5'e, Doğu Anadolu'dan gidenler % 7,2'den % 10,8'e çıkmıştır.

Yeniliklere ilk ayak uyduranlar, dış dünyayla yoğun teması olan İstanbul kentinde ve kapitalist ilişkilerin tam anlamıyla geçerlik kazandığı Marmara bölgesinde yaşayanlar olduğundan önce onlar gitmiş, çalışmış, biriktirmiş, izine gelmişlerdir. Onları gören, yurtdışında çalışmanın kendi ülkelerine göre çok daha kazançlı olduğunu anlayan, anlatılanları duyan diğer bölgelerin insanlarıda artan sayılarda İİBK'na başvurmağa başlamıştır.

1968-1974'de İİBK'ca yapılan anketlerde ise gidenlerin oturdukları yer itibariyle dağılımları verilmektedir.

Tablo 7 : Gidenlerin Bölgelere Göre Dağılımı (%)

Menşe Bölgeleri	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
İstanbul ve Trakya	38,4	34,5	42,0	31,7	27,1	29,7	30,9	30,8
Kuzey Anadolu	12,3	12,7	9,1	12,3	13,6	13,7	11,5	11,1
Güney Anadolu	8,3	9,0	9,4	10,4	12,1	9,8	11,3	10,9
Orta Anadolu	17,7	21,6	18,6	21,3	22,7	24,1	19,7	22,5
Batı Anadolu	16,1	14,5	12,7	13,0	14,7	16,2	15,8	13,9
Doğu Anadolu	7,2	7,7	8,8	11,2	10,4	6,6	10,8	10,8

(Kaynak : Dış İşleri Bakanlığı : **Yurt Dışına Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları**)

Tablo 8 : Gidenlerin Oturdukları Yerlere Göre Dağılımı (%)

Yer	1968	1974
İl merkezi	30,4	27,0
İlçe merkezi	13,7	27,7
Bucak ve köyler	42,5	45,1

(Kaynak : İİBK Yayın No : 59, 114)

1968'de gidenlerin % 30-4'ü il merkezlerinden, % 13,7'si ilçe merkezlerinden, % 42,5'u bucak ve köylerden gitmiştir. 1974'de ise bu oranlar şöyledir : % 27'si il merkezlerinden, % 27,7 si ilçe merkezlerinden, % 45,1'i bucak ve köylerden gitmiştir.

1974 kasımında, yurt dışında 664.111,i erkek, 145. 807'si kadın olmak üzere 809.918 Türk işçisi bulunmaktadır. Bazı yıllarda kadın işçi talebinin göreceli olarak artması, önce kadınlarm yurt dışına gitmesine, sonra eşlerini yanlarına aldırtmalarına neden olmuştur. Ayrıca farklı toplumsal değerlere sahip bir ortamda yalnızlık çeken işçilerin ailelerini yanlarına getirtmeleri söz konusudur. 1974 anketinde, eşi ve çocukları yanında olan erkek işçilerin % 67,4'ünün, yalnız eşi yanında olanların % 71,6'sının eşi çalışmaktadır. Franfurtta yapılan bir ankette, nitelikli işçi oranı % 33 bulunmuşdur. Ancak kadınların sadece % 3'ü niteliklidir. (Erkekler % 41). Bu demektir ki kadınlar düşük ücretli düz işlerde çalışmaktadır.

F) Gidiş Yolları :

Yurt dışına resmî yoldan gidiş İş ve İşçi Bulma Kurumu kanalıyla olmaktadır. 1972 yılında, yurt dışına

gitmek için 8-10 yıl sıra beklemek gerekmekte, yabancı ülkeler 35 yaşından büyük niteliksiz işçi ve 40-45 yaşından büyük nitelikli işçi istemediğinden 25 yaşından büyüklerin müracaatı kabul edilmemektedir.

Sırası gelen işçilerin ilk sağlık muayenesi ile mesleki yetenek ve ehliyetlerinin saptanması İİBK tarafından yapılmaktadır. Yabancı ülkenin İrtibat Bürosu veya temsilciliği, aday işçiler arasından işveren taleplerine uygun işçilerin kesin seçimini yapar. Bu seçim, kendi ülkelerinden gönderilen bir doktorun yaptığı sağlık muayenesi ile yetenek kontrolunu kapsar. Ancak bu muayeneler sırasında işçilerimize hiç de insanca davranılmadığına dair haberler basına yansımıştır.

İrtibat Bürosu, seçilen işçi ile işveren adına bir iş sözleşmesi yapar. İşçinin bir yıl süresince alacağı ücret önceden saptanmış olur. Mukavelenin bir örneği İİBK'na verilir. İrtibat Bürosu, işveren adına işçilerin yol ve yiyecek masraflarını öder.

Türkiye'nin az gelişmiş veya gelişmekte olan yörelerine, İİBK'ca yurt dışına göndermede bazı öncelikler tanınmaktadır. Niteliksiz işçilik için, «az gelişmiş iller» olan Adıyaman, Ağrı, Artvin, Bingöl, Bitlis, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Erzincan, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Kastamonu, Kırşehir, Malatya, Maraş, Mardin, Muş, Nevşehir, Niğde, Siirt, Sinop, Sivas, Tunceli, Urfa, Van, Yozgat'a iki yıllık, «gelişmekte olan iller» Afyon, Gaziantep, Giresun, Hatay, Isparta, Kırklareli, Muğla, Ordu, Rize, Samsun, Tekirdağ, Tokat, Trabzon, Uşak'a bir yıllık öncelik tanınmaktadır.

Ayrıca kooperatif kuran köylere öncelik tanınmasıyla ilgili çalışmalar yapılmış 28 Eylül-2 Ekim 1964 tarihinde yapılan toplantılarda bu karara bağlanmıştır.

Amaç, yurt dışındaki işçilerin tasarruflarının bir kısmını tarımsal üretimi arttırıcı, değerlendirici ve istihdamı çoğaltıcı yatırım projelerine yöneltmektir. Bu nedenle toplam niteliksiz işçi talebini % 15'i kooperatiflere ayrılmaya başlanmıştır. Bu oranın % 25'i orman içi ve kenarı köylere aittir.

1965'de bu amaçla kurulan kooperatif sayısı 12 iken, 1971'de 1783'e, ortak sayısı da 185 bine ulaştı.(3). 1967-73 yılları arasında 779 kooperatifin 32608 ortağının 21961'i yurt dışına gönderildi. Acaba bu kooperatifler yukarda belirtilen amaca hizmet etti mi diye sorulursa cevabın olumsuz olduğu görülecektir. Başlıca neden, kooperatif kurulurken gerçek amacının yalnızca yurt dışına işçi göndermek olmasıdır. Ortaklardan, gitmezden önce belli bir miktar para alınır (1965'de beş bin lira), yurt dışına gittikten sonra her ay ortaklık payına mahsuben para göndermesi beklenir. Ama bu konuda zorlayıcı bir kural yoktur. 1965-71 arasında yurt dışındaki ortakların 79 milyon lira göndermesi gerekirken yalnız 32 milyon lira yollanmıştır. Bu yetersiz tasarruf, ciddi projelerin gerçekleştirilmesine olanak tanımaz. Zaten çoğu kooperatifin bir projesi bile yoktur. Olanlarsa mandıra, ürün deposu, tavukçuluk, toprak sulama, süt ve besi hayvancılığı, un değirmenleri gibi ufak çapta yatırımlarla ilgilidir. Yurda dönen işçilere istihdam olanakları sağlayacak büyük veya orta çapta yatırımlar yapılması söz konusu değildir.

Doğal olaylardan zarar görenlere öncelik tanınmasına ilişkin çalışmalar 1965'de başlamış, çeşitli yolsuz-

---

(3) T. Güngör Uras, **Yurt Dışına İşçi Göndermede Köy Kalkınma Kooperatifi Ortaklarına Öncelik Tanınmasıyla İlgili Uygulama**, İktisat Gazetesi, 30 Eylül 1971.

luklar nedeniyle 1971'de durdurulmuştur. Yeni düzenlemeyle listeleri tanzim işi Merkez Koordinasyon Kuruluna verilmiştir. Niteliksiz işçi talebinin % 15'i felaketzedelere ayrılıp, 1972 sonuna kadar 21860 kişi yurt dışına gitmiştir.

Bütün bunlardan ayrı olarak ele alınması gereken turist işçiler sorunu vardır. İİBK aracılığıyla yurt dışına gitme olanağı bulamayanlar(sağlık gibi nedenlerle) veya biran önce yurt dışına gitmek isteyenler, paralarını dolandırıcılara kaptırmakta, sınır kapılarında sorumsuzca terkedilmekte, polis tarafından yakalanınca hapse atılmakta, tesadüfen iş bulursa hiçbir güvencesi olmadan son derece düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır. Ve bu insanların zorlu yaşam kavgasından kazançlı çıkanlar kapitalistler, işçi simsarları olmaktadır.

Ocak 1973'de ülkelere göre tahminî turist işçi dağılımı şöyledir : (4)

Federal Almanya 50.000, Hollanda 5000, Avusturya 3000, Fransa 5000, İsviçre 1000, Avustralya 100, Belçika 4000, İsveç 100, Norveç 550, toplam : 68.650.

Gerçekte bu sayının çok daha yüksek olduğu sanılmaktadır.

G) Gitmek için sıra bekleyenler :

Kendi ülkelerinde insanca yaşamayı sağlayacak bir ücretle iş bulup çalışmanın olanaksızlığını bilen insanlar, bir umut kapısı olarak gördükleri yabancı ülkeleri çıkar yol benimsemişler, her yıl artan miktarlarda

---

(4) Dış İşleri Bakanlığı — **Yurt Dışına Göç Hareketleri ve Vatandaş Sorunları.**

İİBK'na başvurmuşlardır. Yıllara göre dağılım aşağıda görülmektedir.

Tablo 9 : Yıllara Göre Yurt Dışından İşçi Talebi, Türkiye'de Başvuranlar, Gidenler :

Yıllar	Çeşitli Mesleklerden İstenen İşçiler	Başvuranlar	Gidenler
1965	61078	333449	51520
1966	35535	119151	34410
1967	11239	101702	8947
1968	56707	126225	43204
1969	125581	253946	103975
1970	122512	371959	129573
1971	82493	267403	88442
1972	85385	202510	85229
1973	156120	263608	135820
1974 (ilk 4 ay)	5401	31889	9618
Toplam :	**742051**	**2072341**	**690738**

(Kaynak : İİBK Yayın No : 59)

1965-1974 arasında toplam 2.072.342 kişi yurt dışına gitmek için başvurmuş, bunların 690.738'i gönderilmiştir. Yurt dışına gidenler, gitmek için başvuranların % 33,3'ünü oluşturmaktadır. Batı ülkelerindeki ekonomik bunalım nedeniyle 1974 yılında gönderilen işçi sayısında çok büyük düşüş vardır.

Libya Başbakanı Abdüsselam Callud'un 1975 yılı başında Türkiye'yi ziyareti ve Libya'da nitelikli işçiye duyulan ihtiyacı belirtmesinden sonra, burjuva basınında bir cennet gibi gösterilen Libya'ya gidebilmek için bin-

lerce kişi İİBK'na başvurmuştur. (Libya 600.000 işçi talep etmekte olup, her yıl 45.000 işçi gönderilmesini istemektedir.)

Tablo 10 : Yurt Dışına Gönderilen İşçilerin Gittikleri Ülkelere Göre Dağılımı.

Ülkeler	1961-1974 Toplamı			Bütüne Oranı (%)
	Erkek	Kadın	Toplam	
F. Almanya	510500	138651	649151	80,0
Avustralya	4881	805	5686	0,7
Avusturya	32393	4547	36940	4,6
Belçika	15817	32	15849	1,9
Fransa	55667	240	55907	6,9
Hollanda	24666	183	24849	3,1
İngiltere	2019	144	2163	0,3
İsviçre	6360	970	7330	0,9
Diğer	—12198	135	12333	1,5
Toplam	**1664091**	**145807**	**809918**	**99,9**

(Kaynak : İİBK Haftalık Çizelge)

Yurt dışındaki işçilerimizin en yoğun olduğu ülkeler : Almanya, Fransa, Avusturya ve Hollanda'dır. Almanya'daki işçilerin toplam yurt dışındaki işçilere oranı % 80, Fransa'nın % 6,9, Avusturya'nın % 4,6, Hollanda'nın % 3,1'dir.

III — YABANCI ÜLKELERDEKİ DURUM

A) Çalışma Koşulları :

Yabancı ülkelerde çalışan işçilerin genellikle çok zor ve kötü çalışma koşulları içinde bulundukları kanıtlanmış bir gerçektir.

Özellikle son zamanlarda, yabancı işçilerin yakınmaları ve bazı kuruluşların tepkisiyle karşılaşınca, işveren ülkelerle, işçi gönderen ülkelerin yöneticileri çalışma koşullarının iyiliğinden sözetmekte, yerli-yabancı tüm işçilerin eşit ücretle eşit koşullarda çalıştıklarını, renkli fotoğraflarla reklam havası içinde anlatmaya çabalamaktadır([5]). Oysa yine kendileriyle çelişen ve kendi yayınlarından şu cümleleri birlikte okuyalım: «Mevcut problemlerin çoğu Alman ekonomisinin esas temeline etki eden son işçi akımı ile firmalar içinde meslekler, Alman olan ve olmayanlar arasında yeni biçimde bir iş ayırımına yol açmıştır. Bazı işler «yabancı işçilere ait işler» olmuştur. Yeni gelişen Alman gençliği bu kabil işlerde çalışmaya niyetli görünmemektedir. Özellikle kirli, zor, sıkıcı ve nahoş işler ile sağlık hiz-

([5]) F. Almanya Büyükelçiliği Basın Bürosunca yayınlanan broşürden.

metleri, inşaat, maden ve sıra işleri giderek yabancı işçilere ait olmuştur. Bu yüzden birçok işverenler ünlü Alman işseverliği hakkında kuşku duymaya başlamışlardır» (6). Kendisiyle konuşma olanağı bulduğumuz her yabancı işçi bunu doğrulamıştır. Her ne kadar yerli yöneticiler, kibarlıklarını elden bırakmayıp «konuk işçiler» diyorlarsa da; çalışma koşullarını yakından gören yerli ve yabancı basın organları, «modern köleler», «Amerikan zencileri», «ikinci sınıf vatandaş» gibi adlarla anmaktadırlar yabancı işçileri. Gerçekten de örgütlülük ve bilinç düzeyi düşük olan bir topluluğa en yakışan adlar bunlardır.

Yerli ve yabancı, ilgili ve ilgisiz herkesin üzerinde birleştikleri bir gerçek vardır. Yabancı işçiler en zor koşullar da, kötü ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaktadırlar. Konuya ilişkin rakamlar ve tablolar, hem de sorumluluk taşıyan kurumların yayınlarından alınarak sunulacaktır. Ancak biz açıklayıcı olur kanısıyla, İsviçre'den bir örnek vermek istiyoruz :

Bu ülkede, yabancı işçileri ülkeden çıkaralım diyen bir kesim vardır. Bir de bunun aksini savunanlar. Konuya çözüm getirsin diye, bu ülkede geçtiğimiz 1974 yılının sonuna doğru bir referandum düzenlendi. Yabancı işçilerin ülkede kalmasını isteyen kesimin propaganda afişlerinde şu cümleler okunuyordu. «Onların yerine geçebilecek misiniz?», «Onların yaptıklarını yapacak mısınız?» Ve de yabancı işçilerin yaptığı işleri göze alamayan İsviçre toplumunun çoğunluğu, onların ülkede kalmasına «evet» dediler. Buna benzer olaylar diğer Avrupa ülkelerinde de sık sık olmaktadır. Bir kesim yabancıların gitmesini isterken, bir diğer kesim

(6) İİBK, Yayın No : 118, Ankara 1974, sayfa 118.

«aman, sonra biz ne yaparız», «Onların yaptıklarını sonra kim yapar?» diye feryat etmektedir.

Ayrıca işçilerin kendi ifadelerinden çıkarılan sonuca göre, yabancı işçiler arasında da çalışma koşulları yönünden farklar mevcuttur. Örneğin Yugoslavya, İtalyan, İspanyol ve Yunanlı işçiler Türklere ve Portekizlilere göre daha iyi durumdadırlar. Çünkü onların dil konusunda daha az sorunları vardır. Örgütlenme oranları yüksek ve kendi yöneticileri sorunlarıyla daha ilgilidir.

Özellikle Ortak Pazar ülkelerinden gelen işçilerin durumu diğer yabancı işçilere göre daha iyidir. Hem dil bilmeleri, hem de nitelikli oluşları sonucu sendikal faaliyet yönünden o ülke işçileriyle daha çok kaynaşmakta ve diğer yabancı işçilere göre daha iyi çalışma koşullarında çalışmaktadırlar.

Bu konular yöneticilere sorulduğunda, hemen buna ilişkin anlaşmalar gösterilmektedir. Oysa uygulayacak organlar olmadıkça kâğıt üzerinde kalmış anlaşma hiçbir anlam taşımamaktadır.

Yabancı işçilere sadece zor ve zahmetli işler verilmekle kalınmamakta, aynı zamanda daha önce birkaç işçi ile yapılan işler bir tek yabancı işçiye yüklenmektedir. Örneğin 1973 Ağustos'unda Türk işçilerinin direnişine sahne olan Ford fabrikasında üretim hareketli iş tezgâhı sistemi (band) ile yapılmaktadır.

Bu fabrikada en ağır yük Türk işçilerinin üzerindedir. «Ford'daki tüm işçilerin % 32'si Türk olduğu halde, banddaki işçilerin % 90'ı Türk işçilerden oluşmaktadır. Yabancı işçiler geldikten sonra bantlar hızlanmaya başladı. İşçilerin «Lanetli band» diye adlandırdıkları üre-

tim sisteminin yürütülmesi ancak yeter sayıda yedekçinin hazır bulunmasına bağlıdır. İşveren kârını azaltmamak için yeterli sayıda «yedekçi» çalıştırmamaktadır. Son «yıldırım grev»den önce band da 10 kişinin yaptığı iş sonradan 8 kişiye yaptırılmış ve bu sayı en sonunda 5'e inmiştir. Orta çağda elindeki kırbaçla köleleri çalıştıran çiftlik kahyalarının yerini tekelci sermayenin işyerlerinde eli kronometreli ustabaşılar almışlardır(7).

a) İş Kazaları :

Hemen herkesin kabul ettiği gibi yabancı işçiler arasında iş kazası olayları yerli işçilere göre iki kat fazladır(8). Sektörler itibariyle yerli ve yabancı işçilerin iş kazasına uğrama oranları şöyledir :

Tablo 11 : Yerli ve yabancı işçilerin iş kazalarına uğrama oranları

	Yerli	Yabancı
İnşaat	1	2,10
Madeni eşya imali	1	2,25
Genel imalât sanayii	1	2,50

İş kazaları % 38'i madeni eşya işkolunda, % 30'u inşaatta ve % 32'si diğer işkollarında ortaya çıkmaktadır.

Bu rakamların alındığı araştırmanın çıkardığı sonuca göre iş kazalarının en önemli nedenleri fazla çalışma sonucu aşırı yorgunluk ve yabancı işçilerin daha tehlikeli işlerde çalıştırılması olgusudur.

(7) DİSK Aylık Kültür Dergisi 4-5 Eylül-Ekim 1973 s. 20-21
(8) Yurt Dışında ücretler ve iş piyasası İİBK No: 118 Ank. 1974 s. 18

1968-1973 döneminde Türk işçileri arasında 5260 ölüm olayı meydana gelmiştir. Aşağıdaki tabloda ölüm nedenlerine ilişkin rakamlar verilmiştir.

Tablo 12 : Türk İşçilerinin Ölüm Nedenleri

Ölüm Nedeni	Mutlak Sayı	(%)
Ecel	2642	50,2
Trafik kazası	1750	21,9
İş kazası	770	14,6
Cinayet	205	3,9
İntihar	70	1,3
Boğulma, zehirlenme vs.	305	5,8
Toplam	5260	100,0

Tablo'dan da izlenebileceği gibi ölümlerden % 50,2'si ecel, % 14,6'sı iş kazası, % 3,9'u cinayet ve % 1,3'ü de intihar nedeniyle olmuştur. Cinayet ve intihar oranlarının yüksekliği işçilerimiz arasındaki bunalımın ve psikolojik baskının ne oranda olduğunun bir göstergesidir. Eceli ile ölenlerin % 50'yi bulması ise çok ilginçtir. En dinamik çağlarında, tam bir sağlık kontrolundan geçen kişilerin eceliyle ölmesi uzak bir olasılıktır. İşçilerimiz çok yetersiz beslenme, barınma ve sağlık koşullarında yaşamaktadırlar, bu durum onların sağlıklarını yitirmelerine, hatta hayatlarını kaybetmelerine neden olmaktadır, ancak bu yüksek oranın bir kısmının işkazası sonucu olması çok mümkündür. Çeşitli kazalar olarak belirtilen % 5,8 oranının da bir bölümü işkazası olabilir.

(9) İİBK yayın no : 111 s. 50

b) Kaçak (Turust) İşçiler :

Çalışma koşullarından söz ederken kaçak işçilerin durumuna değinmemek olanaksızdır. Bugün yurt dışmda 70 binin üzerinde Türk işçisi kaçak olarak çalışmaktadır. Kaçak işçiler çok daha zor koşullarda çalışmak zorundadırlar ve yabancı kapitalistlerce en acımasız şekilde sömürülmektedirler. Kafalarının üstünde Demoklesin kılıcı gibi sallanmakta olan polis korkusu santaj olarak kullanılmakta ve belki ortaçağda bile görülmemiş koşullarda ve çok düşük ücretle çalıştırılmaktadırlar.

Bir işçi, Hollanda'da terkedilmiş, hayvan taşınan vagonları barınak olarak kullanıp şehrin dışında yaşayan bir sürü kaçak işçiye rastladığını söylemiştir. İkili anlaşmalarda da belirtildiği gibi çalışma izni olmayan kişiye oturma izni de yoktur. Bu nedenle kaçak işçiler hem iş bulup çalışmak hemde polisten kaçmak durumundadırlar. Çünkü yakalandılarmı derhal sınır dışına atılırlar.

Kaçak işçiler sorunun çözümü diğer yabancı işçilerin durumundan bağımsız değildir. Kendi ülkelerinde, emekten yana bir düzende çalışma olanağı bulmaları, sorunun gerçek çözümü olacaktır.

B) Ücret Düzeyi :

a) Yerli-Yabancı Farkı :

«Karşılaştırmalar, saat ücreti olarak yabancı işçilerin, yerli işçilerden kısmen az, kısmen çok bazen de eşit ücret aldıklarım göstermektedir. Daha düşük yabancı işçi ücreti ki bu daha ziyade usta işçilerde % 15 ile en açık görünür, başlıca farklı tarifelere göre iş

yapmaları sebebiyle ortaya çıkar. Zira yaptıkları işe göre her grubun ücreti ayrıdır. Örneğin; metal tarifesi 4 DM, yüksek inşaatlar ile yer altı inşaatlarında istihdam edilenler için 7 DM, giyim endüstrisinde mesleki öğrenim ile beceriye göre tayin edilen daha birçok usta işçi ücret grupları mevcuttur. Bu arada çok mükemmel olarak değerlendirilen vasıflı işçi ücret grupları da vardır. Örneğin; ortalamanın üstünde fevkalede ustalık bilgisi ile becerisi olan yahut özel tecrübesi olan yüksek niteliği olan vasıflı işçiler görevlerini bilhassa yüksek sorumluluk (başlıbaşına çalışan yönetim, emir verme yetkisi) ile sördürürler. Böyle işler için daha çok YERLİLER söz konusu olur. Buraya yabancıların böyle bir pozisyonu idare edebilecek dil bilgilerinin olmaması da dahil edilebilir. 2 ile 3 çalışma gruplarına ait olan erkek yabancı işçilerin kazançları, makine yapımı, otomotif yapımı, elektronik, gıda ile içki-tütün endüstrisi, yer altı-yer üstü yapı, madencilik gibi endüstri dallarında, bütün endüstrinin çalışma gruplarında istihdam edilenlerin ortalamalarından daha yüksektir. Aynı şey giyim endüstrisinde çalışan yabancı kadınlar için de geçerlidir»

«Şurası muhakkak ki, yabancı işçilerin ücretlerinin yüksek olması yerli işçiler tarafından pek az istenen vücutca tahammülü zor, yahut başka şekilde zorlayıcı yan etkileriyle (örneğin; pislik, gürültü, soğuk, sıcak etkilemesi) yapılan işler dolayısıyla, muhtelif ilavelerle ortalamaya (yani normalin) üstünde ücret ödenmesindendir» ([10]).

Bir resmî yayında yapılan yukarıdaki alıntıda,

([10]) İİBK yayını No. 117, sayfa 82

yerli işçilerle yabancılar arasında ücret farkının pek olmadığını anlatmak istemekte, ancak alıntının sonlarında yabancıların daha kötü işlerde çalıştığını teslim etmektedir. Ancak yine aynı yayından aktarılan aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi; her türlü ekonomik faaliyet dalında çalışan işçilerde yabancıların aldığı saat ücreti ortalaması, yerli ve yabancıların birlikte hesaplanan ortalamasından daha düşüktür. Yabancılarla yerli işçilerin birlikte hesaplanan ortalamalarını yükselten etkenin, yerli işçilerin daha yüksek ücret almaları olduğu açıkça görülmektedir.

Tablo 13 : Yerli ve yabancı erkek işçilerin meslek durumlarına göre aldıkları brüt saat ücreti ortalaması

Ekonomik sahası	Yabancı İşçiler DM	Yerli ve Yabancı işçiler
Hammadde ve üretim malları endüstrisi	6,97	7,92
Bunlardan,		
Demir-çelik endüstrisi	7,21	7,99
Yatırım malları endüstrisi	7,37	7,87
Makine yapımı	7,28	7,85
Sokak araçları	8,14	8,52
Elektro teknik endüstrisi	7,27	7,50
Tüketim malları endüstrisi	6,57	7,35
Tekstil endüstrisi	5,96	6,48
Besin ve gıda maddesi endüstrisi	6,42	7,14
Yeraltı ve yerüstü inşaatı	7,07	7,83
Madencilik	7,14	7,53

(Kaynak : İİBK-117, sayfa 82)

b) Nedenleri :

Yerli ve yabancı işçi ücretleri arasındaki bu farkın çeşitli nedenleri vardır. Birinci ve başlıca neden,

yabancı işçilerin genellikle sendikalara girme eğiliminde olmamaları, buna karşılık yerli işçilerin uzun bir sendikal geleneğe ve toplu sözleşme sistemine sahip bulunmalarıdır. Geri bırakılmış, etkili sendikal faaliyetlerin gelişmediği ülkelerden gelen yabancı işçiler, ücretleri yerli işçilere göre daha düşük olsada, ülkelerindeki ücretlerden bir hayli yüksek olduğu için bu durumu çoğunlukla kabul edebilmektedirler. Aslında, yabancı işçilerin ücretleri kendi ülkelerinde yapılan sözleşme ile belirlenmektedir ve genellikle düşüktür. Her işçinin minimum 1 yıl o ücret düzeyinde çalışması önceden sağlanmıştır. Gerçi yetkililer bunun asgari bir ücret olduğunu yükseltilme olanağının bulunduğunu söylerler ama, sendikasız işçinin bunu gerçekleştirmesi çok güçtür. İkili anlaşmalarda yabancı işçilerin sendikalara üye olmasalar dahi toplu sözleşme olanaklarından yararlanacakları konusunda hüküm vardır. Fakat, inancımıza göre bu bir aldatmacadır ve işçilerin sendikalara girip ekonomik ve siyasi amaçlarla örgütlenmelerini önlemek için konmuştur. Çünkü yurdumuzdaki uygulamada, sendikaya üye olmayan işçilerin sendikanın taptığı toplu sözleşme olanaklarından yararlanabilmesi için sendikanın izin vermesi gerekir. Böyle bir uygulamanın yabancı işçi çalıştıran ülkelerde de bulunması doğal değilmidir? Sendikalarında üye tutmak için bu tür uygulama gereklidirde. Kaldı ki sendikaların grev tehdidi altında onlara ödemek zorunda kaldığı ücretlerin kendi gönlünce yabancı işçilere vermesini kapitalistten beklemekte çok güçtür.

Yerli ve yabancı işçi ücretleri arasındaki farkın bir diğer nedeni yerli işçilerin nitelik derecesinin yabancı işçilere göre daha üstün olmasıdır. Yabancı işçilerin diğer bir dezavantajı ise dil bilmemeleridir.

Son olarak, işveren yerli işçileri yabancılara karşı kayırıyor görünmek isteyebilir. Çünkü yerli işçiler yabancılara, işverene pazarlık gücü kazandırdıkları için kızmaktadırlar. Bu nedenle işveren açısından yerlileri üstün tutup, tepkilerinin sert olmasını olanağınca önlemek gerekmektedir. Bu ayırım kasıtlı bir şekilde körüklenerek işçilerin birarada örgütlenmeleri ve mücadele etmeleri engellenmektedir. Bu, işveren için çok avantajlı bir durumdur. Yabancı işçileri şantaj konusu yaparak toplu sözleşmelerde yerli işçi sınıfı üzerinde pazarlık gücü kazanmakta ve yerli işçileri yabancılardan üstün tutarak onların tepkilerini yumuşatmaktadır.

c) Yabancı işçiler arasındaki ücret farklılıkları :

Ücret düzeyi ülkeler arasında ve yabancı işçilerin kendi aralarında da farklılık göstermektedir. Türk işçilerinin çoğunluğu F. Almanya'da olduğundan biz daha çok bu ülkenin istatistiklerinden yararlandık. Bununla birlikte değişik çevrelerin ifadesine göre, en yüksek ücret Almanya'da verilmektedir. Bu konuda F. Almanya'daki ücret düzeyi, genel olarak fikir vermek için belirleyici olabilir.

Yabancı işçiler arasında saat ücreti olarak 6-7 DM alanların sayısı en fazladır. Yugoslav işçilerinin % 46 sı 6-7 DM. saat ücreti alırken diğer ülke işçilerinin % 37'si bu ücret seviyesinde çalışmaktadırlar([11]). (Ayrıntılar **Tablo — 12'de** verilmektedir.)

Yugoslav işçilerinin % 43'ü nitelikli işçidir. Ancak yüksek ücret almalarında büyük oranda Almanca bilmelerinin de önemi vardır. Aşağıdaki tablodan da

([11]) İİBK Yayınlarından No. 117, sayfa 80

görüleceği gibi, Türk işçileri diğer yabancı işçiler içinde en düşük ücreti almaktadırlar. Örneğin; Türklerin % 62'si 6 DM. dan fazla saat ücreti alırken, bu oran İtalyanlarda % 65, Yunanlılarda % 69, İspanyollarda % 66, Portekizlilerde % 61 ve Yugoslavlarda % 78'dir.

Kadın işçilerin ise genel ücret düzeyleri erkeklere göre bir hayli düşüktür. Buna gerekçe olarak kadın işçilerin daha kolay işlerde çalıştıkları gösterilmektedir. Buna tam olarak gerçeği yansıttığı kuşkuludur. Daha sonra irdeleyeceğimiz gibi, yerli işçiler kolay işlerde çalıştıkları halde ücret düzeyleri diğerlerinden daha fazladır. Kadın işçiler diğerlerinden daha kötü durumdadırlar. Çeşitli baskılar altında bulunmaları ve örgütlenme eğilimlerinin en alt düzeyde olması ücretlerini etkilemektedir. Örneğin yabancı kadın işçilerin sadece % 14'ü 6. DM'ın üzerinde saat ücreti almaktadır. Türk kadın işçileri % 10'la bu ortalamanın da altındadırlar.

Tablo 14 : Yabancı erkek işçilerin brüt saat ücretleri (% olarak)

Milliyetler	5 DM'ın Altında	5-6 DM.	6-7 DM.	7-8 DM.	8 DM'dan fazla	Bilinmiyor
İtalyanlar	4	24	39	18	8	7
Yunanlılar	4	23	39	21	9	4
İspanyollar	5	23	38	20	8	6
Portekizliler	8	27	38	16	7	4
Türkler	6	26	37	17	8	6
Yugoslavlar	2	16	46	21	11	4

Tablo 14/A : Yabancı kadın işçilerin brüt saat ücretleri (% olarak)

	4 DM'nin altında	4-5 DM	5-6 DM	6 DM'dan fazla	Bilinmiyor
İtalyanlar	13	37	28	13	9
Yunanlılar	5	35	33	20	7
İspanyollar	—	37	32	14	—
Portekizliler	10	34	31	15	10
Türkler	12	44	26	10	8
Yugoslavlar	6	34	30	14	16

C) Yabancı işçiler daha çok hangi sektörlerde çalışıyor?

Resmî yayınlardan alınan rakamlar göstermektedirki yabancı işçiler, daha çok metal, imalat, inşaat gibi sanayi dallarında çalışmaktadırlar. Bu üç sektör her milletten işçilerin hemen hemen % 80'ini istihdam etmektedir. Geri kalan % 20 tarım, maden, ticaret, nakliyat ve hizmet sektörlerine dağılmış durumdadır. Türk işçilerinin durumu diğerleri gibi olmakla birlikte, maden sektöründe çalışanların oranı diğer yabancı işçilerin oranından fazladır. Buna karşılık, tarım, ticaret, nakliyat ve hizmet gibi nisbeten kolay işlerde çalışanların oranı da diğer yabancı işçilerin oranından düşüktür. Aşağıdaki tablo 1965 ile 1971 yılları arasındaki durumu göstermektedir.

Ayrıca şunuda belirtelim ki yabancı işçiler daha çok 500 işçiden fazla istihdam kapasitesi olan büyük işyerlerinde çalışmaktadırlar. Küçük işletmelerin sahipleri, hem daha çok nitelikli eleman çalıştırmak eği-

limindedirler, hemde yabancı işçiler için tercüman tutmak zorunluğundan kaçınmaktadırlar([12]).

Tablo 15 : ALMANYA'daki Yabancı İşçilerin Sanayi Kollarına ve Milliyetlere Göre Dağılışı (% olarak) 1965-1971

Faaliyet kolları	İtalyan	Yunan	İspanyol	Yugoslav	Türk
Ziraat	1.0	0,4	1,2	1,1	0,8
Maden	5,3	3,1	4,1	3,3	11,9
Metal	29,6	48,1	41,0	23,2	40,7
İmalat	23,3	36,6	30,6	16,6	19,4
İnşaat	29,6	5,6	10,9	28,9	18,8
Ticaret	2,7	1,8	2,4	4,3	1,5
Nakliyat	3,1	0,6	3,8	0,7	2,7
Hizmet	5,3	3,7	5,9	21,9	4,2

Faaliyet kolları	İtalyan	Yunan	İspanyol	Yugoslav	Türk
Ziraat	0,9	0,2	1,6	0,9	0,9
Maden	3,1	1,3	2,6	2,2	7,3
Metal	34,8	50,1	41,2	31,9	41,,0
İmalat	26,0	33,7	29,7	16,6	24,5
İnşaat	19,8	4,3	8,4	31,9	15,9
Ticaret	4,5	3,3	4,2	3,8	2,6
Nakliyat	2,6	0,9	4,5	1,2	2,3
Hizmet	8,3	6,1	7,9	11,4	5,4

(Kaynak : İİBK Yayınları No : 118)

([12]) İİBK Yayınlarından, No. 118 sayfa; 6

D) İşçi Tasarrufları

Tekelci sermaye ve onun temsilciliğini yüklenmiş olan hükümetlerin, işçilerde tek ilgi duydukları yönü, onların değer yaratma işlevleridir. Ülkemizdeki hakim ittifak artık-değerine doğrudan elkoyamadığı yurt dışında çalışan işçilerin, gönderdikleri dövizleri kullanarak daha da güçlenmek ve dolayısıyla daha çok sömürmek arzusundadır. Ve bugün bunu başarmıştır. Bu nedenledir ki 500 bininci işçinin gidişi şerefine bir tören düzenlenmiştir.

İşçi yollayan ülkelerin toplumsal yapısı genellikle birbirine benzemektedir. Emperyalist-kapitalist sistem içersinde yer alan ve genellikle geri bıraktırılmış olan bu ülkelerin halkları halen yoksulluğun pençesindedirler. Bu nedenle de bu ülkelerden giden işçilerin tasarruf eğilimleri yüksektir. Türk işçileri diğer yabancı işçilerle karşılaştırıldığında, Türklerin daha fazla tasarruf etme ve daha döviz gönderme eğiliminde olduğu görülmektedir([13]). Örneğin; Türklerin % 84'ü memleketlerine para gönderirken, bu oran İtalyanlarda % 56' dır. Türk işçileri ortalama olarak tasarruflarının az bir kısmını posta ve banka havalesi ile gönderdikleri halde, çoğunluğu mülk edinmek için kendileri ülkeye döndüklerinde getirmektedirler.

Yapılan bir anketin([14]) sonuçlarından anlaşıldığına göre aylığı 1500,— TL.'sından az olanlar hemen hemen hiç tasarruf edememektedirler. 1500-2000,— TL'sı arasında aylık alanlar aylıklarının % 10 veya en çok % 20'sini tasarruf etmektedir. Aylık kazançları 2500,—

([13]) İİBK Yayınlarından No. 118, s. 12

([14]) İİBK Yayınlarından No. 114 Araştırma Ankara 1974 s. 45 Tablo : 23 'ün özetlenmesi

TL.'sini aşıp 8000,— TL.'sını buluncaya kadar, işçilerin tasarruf eğilimde artmakta ve büyük bir bölümü aylığımn % 60'ına kadar bir kısmını tasarruf etmektedir. Buna ilişkin ayrıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir. (Tablo : 16)

a) Türkiye'ye aktarılmayan tasarruflar ve nedenleri :

Bu konuda kaynaklar çok yetersizdir. Bazı belirtiler yardımıyla çıkarılan sonuçlara göre, önemli bir miktar döviz ülkemize aktarılmamaktadır. Daha önce de değindiğimiz gibi işçilerimiz, tasarruflarmı bulundukları ülkelerin bankalarında biriktirmekte, yurda genellikle ailesine yetecek kadar döviz yollamaktadırlar. Yurda kesin döndüklerinde tüm tasarrufları ile birlikte dönmek eğilimindedirler. Ayrıca bunun böyle olmasından yerli basın ve diğer kuruluşlarm yaptıkları propagandanın da büyük etkisi olmaktadır. Türk parasının kararsız olduğu, durmadan değer kaybettiği, kurların her an değişebileceği sürekli işlendiğinde işçiler tasarruflarını dışarıda tutmaktadırlar. İşçilerin dövizlerine gözdikmiş bir çok kuruluş çeşitli yollarla dövizlerin işçilerin kendi yurtlarına gitmesini önlemek çabasmdadırlar. Bundan başka, işçi çalıştıran ülke hükümetleri de aynı yönde çaba harcamaktan geri durmamakta, yasalar çıkararak tasarruflara kanca atmaktadırlar Örneğin; F. Almanya hükümeti «624 Mark» adı ile bilinen bir yasa koymuştur yürürlüğe. Buna göre her işçi ayda 52 DM bir bankaya yatırmayı kabul ederse, hem işverenler bu 52 DM'ın işçinin sosyal durumuna göre değişen bir bölümünü ödüyor, hem belirli bir oranda prim ödüyor, bir de ayrıca devlet belirli oranda prim ödüyor. Ancak ne varki, bütün bu primler, işçinin kendisine de-

Tablo 16 : Anketi Yapılan Türk İşçilerinin Aylık Kazançlarına ve Aylık Tasarruflarına Göre Dağılımı

Aylık Kazanç	Ankete Katılan		Aylık Kazançlar Yüzdesi								
			% 5-% 20 arası		% 30-% 40 arası		% 50-% 60 arası		Belli değil		
TL.	E	K	E	K	E	K	E		K	E	K
1500'den az	10	1	4	—	1	1	2		—	3	—
1500-3000	606	380	173	120	276	145	146		111	11	4
3001-5000	4820	1291	546	243	1798	492	2282		525	194	31
5001-7000	4466	227	324	39	1598	84	2413		99	131	5
7001-8000	874	30	45	3	218	6	602		21	9	—
8000'den fazla	466	10	6	—	124	5	333		5	3	—
Toplam	11242	1939	1098	405	4014	733	5778		761	348	40

E = Erkek
K = Kadın

ğil, bankadaki hesabına yatırılıyor. Kolayca anlaşılacağı gibi, ayda 52 DM, yılda 624 DM. eder ki yasanın adı buradan geliyor. Görünüşte çok avantajlı gibi görünen bu yasaya göre, bunun sosyal amacından yararlanabilmek için 12 yıl beklemek gerekiyor. Bunun dışında, daha önce ayrılındığı takdirde, işçi sadece kendi ödediği parayı geriye alabilmekte, diğer işveren ve devletin ödediği primleri geri alamamaktadır. 12 yıl yurt dışında kalmayı göze almak, hele bizim işçiler için olanaksızdır. Bunu da hesaba katan Alman sermaye çevrelerinin kendilerine finansman kaynağı yaratmak amacıyla bu yasayı çıkardıkları kolayca anlaşılmaktadır. Tasarrufların az bir kısmının ülkeye dönmüş olması tüm bu çabaların büyük ölçüde başarılı olduğunu işçilerimizin tasarruflarının büyük bir bölümünün, yurt dışındaki sermaye merkezlerinde toplandığını ortaya çıkarmaktadır.

E) İşçi dövizleri.

a) İşçi dövizlerinin yıllara göre artışı :

1964 yılından sonra başlayan döviz gönderme işlemi her yıl hızlanarak artmaya devam etmiştir. Şöyleki; 1964 yılında kişi başına gönderilen döviz tutarı 1040,— TL. ve toplam 113.596.000,— TL'iken, 1970 yılında kişi başına gönderilen ortalama döviz tutarı 7949,— TL. ve toplam 3.276.249.336,— TL.'ye yükselmiştir. 1973'de ise daha da artarak kişi başına 20.962,— TL ve toplam, 16.567.600.000,— TL.'yi bulmuştur. Bu dövizler ülkemizi bir süre dar boğazdan geçirmiştir. Ancak bundan sonra aynı hızı koruyacağı kuşkuludur. Bu dövizlerin dış ticaret içindeki yerine daha sonraki bölümlerde değinilecektir.

(Bu bölümün ayrıntılı rakamları tablo 17. dedir.)

Tablo 17 : Yurt Dışındaki İşçilerimizin Yıllar İtibariyle Gönderdikleri Döviz Miktarı ve Kişi Başına Ortalaması

Yıllar	Giden işçi	Kümülatif	Döviz miktarı	Kişi başına düşen TL.
1963	43.000	43.000		
1964	66.216	109.216	114.596.000,—	1040,06
1965	51.520	160.736	976.946.376,—	6077,82
1966	34.410	195.146	1.614.681.110,—	8274,00
1967	8.947	204.093	1.294.107.444,—	6340,74
1968	43.204	247.297	1.502.981.354,—	6077,54
1969	103.975	351.272	1.968.904.794,—	5605,04
1970	129.575	480.847	3.276.249.336,—	7949,06
1971	88.442	569.289	6.599.185.978,—	11591,86
1972	85.229	654.518	10.362.879.716,—	15832,74
1973	135.820	790.338	16.567.600.000,—	20862,76

(Kaynak : İİBK Yayınlarından No. 111, s. 62)

F) SOSYAL DURUMLARI.

a) Dil ne gibi sorunlar doğurmaktadır?

Bir topluma uymanın ilk koşulu kuşkusuz dildir. Günlük kişisel gereksinmelerde çekilen güçlükler bir yana, iş arkadaşlarıyla, usta ve usta başılarla, maister denilen şeflerle anlaşmak zorunludur. Hele hele hasta olan bir işçi viziteye çıkmak için derdini anlatmak zorundadır. Doktora derdini anlatamazsa tedavisi oldukça güçtür. Bunlar bazen gerçekten önemli sorunlar doğurmaktadır. Özellikle hastalıkla ilgili olarak dil bilmemenin doğurduğu sorunlara daha sonra ilgili bölümde değinilecektir. Ancak dil daha birçok konuda önemli sorunlar doğurmaktadır. Hiç bilmediği bir makinenin başına geçen bir kişinin bir sürü soracak şeyi olsa gerek. Dil bilmeme yüzünden ortaya çıkan sorma olanaksızlığı iş kazalarına da yol açmaktadır.

Ayrıca yeni iş arama, daha iyi işleri seçme gibi konularda son derece gerekli olan dil, çalışma koşullarını ücret seviyesini de etkilemektedir. Yabancı işçiler içinde en iyi durumda olan Yugoslav işçilerinin bulunması daha yüksek oranda dil bilmelerine bağlanmaktadır. Komşu ülke işçileri bu sayede çok iyi işlerde ve en iyi koşullarda çalışmaktadırlar.

Yapılan araştırmalar göstermektedirki, dil konusunda yabancı işçiler içinde en kötü durumda olan Portekizliler ve Türklerdir. Şöyleki; çok iyi bilenlerin oranı Türk işçileri için % 7, Portekizliler, İspanyollar, Yunanlılar, İtalyanlar, Yugoslavlar ve diğerleri için sırasıyla % 5, %11, % 10, % 17, % 19 ve % 70 dir. Orta derecede bilenler Türkler % 34, Portekizler % 26, Yugoslavlar % 44, diğerleri % 21, Türklerde çok kötü bilenler

% 43 hiç bilmeyenler ise % 16'dır. Görüldüğü gibi komşu ülkelerden sonra dil konusunda en iyi durumda olanlar Yugoslav işçileridir. (Tablo 18)

Tablo 18 : Yabancı İşçiler Arasında Dil Bilme Oranı

Milliyet	Erkek - Kadın			
	Çok iyi	Orta	Kötü	Hiç yok
İtalyan	17	41	30	12
Yunan	10	38	38	14
İspanyol	11	33	39	17
Portekiz	5	26	43	26
Türk	7	34	43	16
Yugoslavlar	19	44	29	8
Diğerleri	70	21	9	—

(Kaynak : İİBK, Yay. No: 117, sayfa 23)

i) Dil öğrenme olanağı varmı?

Kurs yoluyla dil öğrenme olanağı vardır. Ancak kursların çok pahalı olması nedeniyle çok az kimse bu yolu tercih etmektedir. Yapılan araştırmaya göre yabancı dili kursa giderek öğrenen Türklerin oranı % 8' dir. Yerli halkla ilişki kurarak öğrenme olanağı ise kısıtlıdır ve oranı % 9'dur. Yabancı işçilerle çalıştıkları ülkenin dilini daha çok işyerinde öğrenmektedirler. Türk işçileri için bu oran % 73'dür.

ii) Eğitim sorunlarmın içeriği nedir?

Eğitim deyince genellikle işçi çocuklarının eğitimi akla gelmektedir. Gerçi bazı çevreler işçilerin kendilerinin de ortama uymaları için eğitilmesi gereğini savunmaktadır, ama bunlar aşırı iyimser olanlardır.

Kendi yurdunda okuma-yazma oranını % 50'nin üzerine çıkaramayan bir ülkenin yurt dışmdaki vatandaşını eğitmesi hayaldir. (Kaldı ki işçi çocuklarını bile eğitmek tam olarak sağlanamamaktadır.)

Yapılan araştırmalar ortalama olarak 1 milyonun üzerinde yabancı işçi çocuğunun Batı Avrupa ülkelerinde bulunduğunu göstermektedir. Diğer ülke işçilerinin çocuklarının kesin olarak ne durumda olduklarını bilmemize kaynaklar elverişli değil. Ancak aşağıdaki tabloda görüleceği gibi, bir anket sonucuna göre, okula devam eden çocukların durumu şöyledir : İtalyanlar da okula devam eden çocuklarm oranı % 76 etmeyeni % 15, bu oran İspanyollar da sırasıyla % 86 ile % 8, Yunanlılar da % 86 ile % 6, Türkler de % 77 ile % 20, Yugoslavlar da % 79 ile % 14. Tam sıhhatli olması tartışma götürür bir tablo da olsa, eğitilmeyen çocuk oranı yönünden de önde geldiğimiz belli oluyor.

Tablo 19 : Federal Almanyadaki Yabancı İşçi Çocuklarının Okula Devam Durumu Oranı (6-15) (1971'deki bir ankete göre)

İtalyanlar	76	15	9
İspanyollar	86	8	6
Yunanlılar	86	6	8
Türkler	77	20	3
Yugoslavlar	79	15	17
Ortalama	79	13	8

(Kaynak : İİBK, 111 No'lu yayın, sayfa 56)

iii) Türk işçilerinin çocuklarının eğitim ve sayısal durumu nedir?

Eğitim konusunda Türkiye'de izlenen politika yurt dışında da aynen uygulanmaktadır. Yani ülke içinde olduğu gibi yurt dışında da okul çağındaki çocukların eğitim imkanları sağlanmamaktadır. Öte yandan bu yetersiz eğitimle verilmek istenen bilgiler hakim sömürücü azınlığın çıkarları doğrultusunda olmaktadır.

Yurt dışında çalışan işçilerin çocuklarının eğitim durumu yukarıda da belirtildiği gibi yetersizdir. Örneğin Almanya'da çalışan işçilerin çocuklarının sayısı çeşitli kaynaklara göre 115 binle 120 bin arasında değişmektedir. Diğer bir kaynağa göre de 0-18 yaş arasındaki çocukların sayısı ise 204.273,6-18 yaş arasındakilerin sayısı ise 125.141.'dir. Almanya'da «işçi öğretmen» olarak çalışan 300 öğretmenin yanında Millî Eğitim Bakanlığı'nca gönderilen toplam öğretmen sayısı 104' dür. Bu 104 öğretmen çeşitli ülkelere dağılmış durumdadır. Bunların ücretleri yabancı ülkelerce karşılanmaktadır. Ayrıca ilerici ve yurtsever öğretmenler yurt içinde olduğu gibi çeşitli baskılar altında tutulmaktadırlar. Görülüyorki sadece Almanya'da eğitim çağındaki çocuk sayısı 125 binin üzerinde iken bunlara düşen öğretmen sayısı 300'dür. Yani işçi çocukları eğitim olanaklarından büyük ölçüde yoksundurlar. Çocukların bir kısmı, anne babaları işe gittiklerinden evde kalıp küçük kardeşlerine bakmaktadır. Bir kısmı ise bulundukları ülkenin okuluna gitmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durumda işçi çocuklarının yeni çevreye ayak uyduramamak gibi sorunları ortaya çıkmaktadır. Örneğin Alman okullarına giden 184 Türk işçi çocuğu arasında yapılan bir anketin sonuçları şöyledir : 39'u lisan güçlüğünden yakınmakta, 27'si dersi kavra-

yamadığını söylemekte, 42'si ev ödevlerine yardım edeninin olmadığını söylemekte, 24'ü okul arkadaşlarıyla anlaşamamakta, 40'ı ana vatana döndüğünde zorluk çekmekte, 12'si ise öğretmenleri ile anlaşamamaktadır. (Tablo 20) Sonuç olarak söylenebilirki yurt dışındaki işçi çocuklarının eğitimi en az yurt içindeki eğitim kadar yetersizdir.

b) Yabancı işçilerin konut sorunu :

Yabancı işçilerin ve özellikle Türk işçilerinin en önemli sorunlarından biride insanca yaşamak için gerekli olan konut sorunudur. Bu konuda DİSK dergisinin izlenimi şöyledir. «Yabancı işçilerimiz ya Rhone eyaletinin Feyzin şehrinde Mainsonneuve gecekondu mahallesinde olduğu gibi paslanmış, kırık dökük ve pejmurde görünüşlü 45 vagon otogar ve karavandan meydana gelen yerlerde; örneğin, Frankfurt'ta belediyece oturulmayacak durumda olduğu için yıkım bölgesi olarak kabul edilen binalarda, bir odada 10 kişi şeklinde; örneğin, Hollanda'da Leiden'de blok halindeki örnek konutların sınırlarında yapılmış tek katlı derme çatma binalarda oturmak zorundadırlar. Konutların bu korkunç koşullarına karşılık, kendilerinden kira olarak büyük miktarlar alınmaktadır. Öte yandan, daha yüksek kira ödeyerek iyi koşullar içinde yaşamak isteyen işçilerimizin istekleri çeşitli nedenlerle yerli halk tarafından kabul edilmemekte ve bunlar ister istemez kötü konutlarda yaşamak zorunda kalmaktadırlar.» Aynı konuda işçi İsmet Alık şunları anlattı; «Hemşehrilerin birbirine yakın iş yerlerinde çalışması çok iyi oluyor. Çünkü iki üç aile birleşip bir ev tutuyorsun, hem kiralarda ucuza gelmektedir o zaman iki odalı bir evin kirası 250 DM civarındadır. Bu ev balkonlu ise 500 DM'a kadar çıkabilir. İki aile

Tablo 20 : F. Almanya'daki yabancı işçi çocuklarının karşılaştığı sorunlar (6-15)

Milliyet	Lisan Güçlüğü	Dersi Kavramama	Ev ödevlerine Yardım noksanlığı	Arkadaşlarla anlaşamama	Ev-okul uzaklığı	Ana vatana dönüşte zorluk çekme
İtalyanlar	22	11	29	9	5	17
İspanyollar	24	19	52	12	12	16
Yunanlılar	49	19	22	1	10	9
Türkler	39	27	42	24	0	40
Yugoslavlar	42	12	25	0	6	0

	Öğretmenlerle anlaşamama
İtalyanlar	0
İspanyol	5
Yunan	13
Türkler	12
Yugoslav	0

arasında kirasını paylaşırsın. Hemşehri olmadımı, yinede buluyorsun bir ortak ama, bu kez anlaşmazlıklar daha çok oluyor. Örneğin, yok ben önce yemek yapacağım, yok sen sonra çamaşır yıkayacaksın gibi tartışmalar insanın kafasını bozuyor garip elde.»

Göçmen işçilerin konut sorunlarını çözme görevi, yasalara göre işverenlere verilmişsede, buna hiç bir işveren uymamaktadır. Nitekim 1968'de yapılan araştırmalara göre işçilerin % 35'ine konut sağlanmıştır. Ancak bu konutların durumu da pek iç açıcı değildir. Şöyleki, bazı işverenler işçiler için hazır lojmanlar bulundurmakta ve işçiler, gönderilmeden önce imzaladıkları iş sözleşmeleri gereğince kontrat süresi içinde bu lojmanlarda oturmaya zorunlu tutulmaktadırlar. Ancak bu lojmanların her 24 m²'lik odasında 6 kişi oturmakta, mutfak, banyo ve tuvaletinden en az 15 işçi yararlanmaktadır. Kirasıda kişi başına 80-100 DM arasında değişmektedir.

Konut sorunu, hele sosyal konut sorunu, işçi çalıştıran ülkelerde de halledilmemiştir. Resmî yolla gelen aile sahibi işçilere konut sağlanması için çalışmalar yapılmaktadır. Ancak, yeni gelen bir işçinin sırasının gelmesi için birkaç yıl gerekmektedir. Bekar veya değişik yollardan gelen işçiler için bu olasılık bile sözkonusu değildir. Bu nedenle işçiler çok fazla kira karşılığında en oturulmaz evlere katlanmak zorunda kalmışlardır. Aslında tek kaygıları biraz para biriktirmek olan göçmen işçilerin, olanağınca az kira ödemek için çok kötü evlerde oturduklarıda bir başka gerçektir.

Yabancı işçilerin bulundukları ülkedeki halkın oturduğu, sağlığa uygun ve belediye hizmetlerinin gittiği semtlerde oturmaları hemen hemen olanaksız-

dır. Bu durumda, yabancı işçiler yıkıma hazırlanan yerlerde, her türlü sağlık tedbirlerinden uzak semtlerde, üstelik çok yüksek kiralar vererek oturmak zorunda kalmaktadırlar. Bu konuda hiçbir denetim olmaması, yasaların yetersizliği, mevcut yasaların da uygulanmaması ve özellikle işçi gönderen ülke hükümetlerinin (Türkiye gibi) ilgisizliği soruna bir çözüm getirilmesini olanaksızlaştırmaktadır.

Turist (kaçak) işçilere gelince; hiç bir konuda güvenceleri olmadığı gibi, bu konuda da en kötü durumda olanlar bunlardır. İşveren, zaten bunlar için birşey düşünmek zorunda değildir. Özel konutlarda ise, yatakları her zaman sırtlarındadır. Kimseye çıt diyemezler, zira polisle başları derttedir. Alman veya başka bir ülke burjuvazisi için bundan daha rahat yutulacak lokma olamaz.

c) Sağlık sorunları :

Sağlık sorunu, bilindiği gibi beslenme, barınma ve çalışma koşulları ile sıkı sıkıya ilgilidir. Örneğin yabancı işçilerin çalıştıkları ülke halkına oranla iki kat daha fazla iş kazası geçirdiklerini yukarıda belirtmiştik. Konuya **DİSK** dergisinden aldığımız bir izlenimle girelim. «Türkiye'den büyük paralar kazanılacağı umuduyla yurt dışına giden işçilerimiz kısa zamanda bunun bir hayal olduğunu görmektedirler. Bir yandan kötü konut koşulları yüzünden, öbür yandan da para biriktirmek için sabahları kahvaltı etmeyen, öğle yemeğini bir sandöviçle geçiren, kötü beslenme yüzünden ve bunların üstüne sürekli fazla mesai yapmak ve mesai yapılmadığı zaman da ek işlerde geceleri ve cumartesi, pazar günleri çalışmak yüzünden işçilerimizin sağlık durumları gerçekten çok kötüye gitmektedir. Bu-

na bir de çoluk çocuğundan ayrı olmanın, yabancı bir diyarda hor bakılmanın verdiği psikolojik yıkıntıları eklersek, işçilerimizin bedeni ve ruhsal durumlarının nasıl yürekler acısı olduğunu kolayca tahmin etmek olanaklıdır.»

Anlaşmalara bakılırsa, herşey süt-limandır. Oysa uygulamada, anlaşmaların bir anlam taşımadığı görülüyor. Örneğin teoride işçiler hastalık sigortasına tabidir. Hasta olduklarında işveren tarafından bakılacakları söylenmektedir. Oysa uygulamada işçiler, doktora çıktıklarında, işveren telefonla rapor verilmemesini emretmektedir. Çünkü doktor işverenin anlaşmalı doktorudur. Özellikle küçük kentlerde bu yol çok kullanılmaktadır. Büyük işyerlerinde bu yol tam olarak işleyemediğinde, yani doktor işverenin isteğine karşın rapor vermişse, bu işçi için bir disiplin cezası gibi değerlendirilmekte, bir kaç kez istirahat almak zorunda kalan işçinin gerçekten hasta olduğuna bakılmaksızın işinden çıkarılmaktadır. Bu nedenledirki birçok işçi işinden atılmaktan korkarak, doktora çıktığında gerekli olsa bile istirahat alamamakta ve hasta haliyle işinin başına dönmektedir. Bir kısım işçiler de doktorla anlaşamadığı için gereken tedaviyi görememektedir. Hatta kapitalist sistemin buhranının yoğunlaştığı günlerde işinden atılmış olan 60 bini aşkın Türk işçisinin bir kısmının yılda bir kaç kez istirahat almak zorunda kalanlar olduğu söylenmektedir. Demekki hastalık konusundaki sorun, yasalardan değil, yasaları uygulamak insaflarına terkedilmiş olunan işverenlerin kendi çıkarları doğrultusundaki baskılarından doğmaktadır.

Yukarıda sıralanan bu nedenlerin sonucu olarak işçilerimiz arasında verem ve ruhsal hastalıkların yaygınlaştığı görülmektedir. Şu geri kalmış halimizle ül-

kemizde bile çok azaldığı söylenen ve tam bir yoksul hastalığı olan veremin, dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan F. Almanya'daki işçiler arasında yaygınlaşması sömürünün derecesini göstermesi bakımından ilginçtir. Sık sık, insancıl duygulardan, ahlak kurallarından söz açan hakim güçlerin işçilere, en ileri refah katında dahi ayırdıkları yer açık ve seçik görünmektedir. Emperyalizmin güdümündeki yerli egemen sınıflar ise yalnızca, onların gönderdikleri dövizleri nasıl çar çur edeceklerini düşünmektedirler. Fakat biz biliyoruz ki, onlar her şeyi kendi sınıf çıkarları açısından görmekte ve değerlendirmektedirler. Nasıl Anadolu'nun uzak köşeleri ve gecekonduları dolduran çoğunluğu her türlü insani gereksinmelerini karşılamaktan yoksun yaşamaya mahkum edilmişse, onların yaşamalarının iyileştirilmesi için yapılan yatırımlar gereksiz bulunup israf sayılmaktaysa, Avrupa ülkelerinin burjuvazisi de yabancı işçilerin en alt düzeydeki yaşantısını bile pahalı bulmaktadır. Bunu Avrupa basınına yansıyan tartışmalardan görmek mümkündür.

Sağlık sorununa değinirken onunla organik bağı bulunan beslenme konusuna da değinmek gerekir.

Beslenme konusunda, hazırlanan bir rapordan şu satırları okumak mümkündür : «Dış memleketlerdeki yiyecek maddelerine işçilerimiz çok zor alışmaktadırlar. Bunun için işverenin verdiği yemeğin içinde domuz eti var gerekçesi ile veya diğer hayvanların müslüman adetlerine göre kesilmediğini öne sürerek yememekte, buna karşılık Türkiye'den getirdiği konserve, makarna, peynir vs. gibi maddeleri tercih etmektedirler. Bunlarla yetindikleri için de gıdasız kalıp hastalanmaktadırlar.» İşçilerin kendi ifadeleri de yukarıdaki satırları doğrular niteliktedir. Örneğin, kendileriyle ko-

nuşma olanağı bulduğumuz yabancı işçiler, gıda maddelerinin çok pahalı olduğunu, gereği kadar beslendikleri takdirde hiç para biriktirme olanağı kalmayacağını söylemektedirler. Hem zaten beslenmemiz gitmeden önce neydiki şimdi ne olmuş? diye soruyorlar. Ülkemizde de her zaman en azla yetinmesini öğrenmişiz diyorlar. Burjuvazinin işçilere uyguladığı geleneksel yasa vardır. İşçinin emeğinin değil, sadece iş gücünün karşılığını ödeyecektir. El koyduğu Artık-değerin küçülmemesi için, yarın tekrar işbaşı yapabilmesini sağlayacak kadar beslenmesi için, para ödemektedir. Daha fazlasını değil.

Kısaca özetleyecek olursak, yabancı işçilerin aldıkları ücretler, iyi beslenmelerine, insanca yaşamalarına yetmemektedir. Bu nedenle tasarruflarından kısmak yerine, beslenmelerini ihmal etmektedirler. Ayrıca işverenin verdiği bir öğün yemeği de, bir kısım işçiler dini nedenlerle yememektedir. Ve de beslenme yetersizliğinin sonucu olarak sağlıkları tehlikeye girmektedir.

d) Ailevi sorunlar :

Yapılan araştırmalar, ortalama olarak Türk işçilerinin 80 bin kadarının aile fertleriyle yaşamakta olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlar tamamen «Besleme» adı altında gitmiş genellikle yaşlı ve çocuklardan oluşan, işçilerin yakın akrabalarıdır. Bir çoğu çocuklarına baksınlar diye işçilerce götürülmüşlerdir. İşçilerimizin yarısından fazlasının aileleri yanlarında değildir. Bu aile efradının yurt dışından gönderilen paralarla yaşantıları sağlanmaktadır. Ancak bundan da birçok sorunlar doğmaktadır. Çalışma Bakanlığına yapılan başvurmalardan anlaşıldığına göre, işçilerimizden bazıları eş ve çocuklarına para göndermemektedir. Ancak

bu tür başvurmalar dikkate alınmış ve böyle durumda olanlardan yerli idarelerin de yardımı ile zorunlu nafakalar kesilmektedir. Bunun dışında, ailelerinden ayrı olmaları genellikle çevrelerine bir türlü uyamamış işçiler için yıkıcı olmaktadır. Bu gibi nedenlerle, moralleri son derece bozuktur. Ailesi yanında olanlardan işlerinin koşulları birbirine uymayanlar büyük zorluklar çekmektedirler. Bazen karı-koca birbirini hafta boyunca görememektedir. Çocukları ile gereği gibi ilgilenememektedirler. Yani çevrenin verdiği değişik duygular, aileler arasında ayrılmalara, en azından anlaşmazlıklara yol açmaktadır.

Aile toptan gidememektedir yurt dışına, önce karı veya koca gitmekte, yolunu bulunca birbirini çağırmaktadır. Fakat yolunu bulma işi her zaman kolay olmamaktadır. Örneğin, önce kadın gitmişse, kocasını çağırmak için, çalıştığı işyerinde veya başka bir yerde iş bulması gerekmektedir. Ama dil bilmeyen, bir kadının bu işin üstesinden gelebilmesi elbette kolay değildir. Haliyle ya bu işi başaramamakta ya da çok gecikmektedir.

e) Yerli Halkın Yabancı İşçilere Karşı Tavrı Nedir?

Gazetelerde «Modern köleler» tabiri ile anılan yabancı işçiler ikinci sınıf vatandaş olarak görülmektedir. Bunun bir çok nedenleri vardır. Ancak başlıcaları şöyle özetlenebilir kanısındayız : Yerli işçiler kendilerine rakip olarak kullanıldıkları, pazarlık güçlerini azalttıkları için pek hoşlanmıyorlar, onlardan. Küçük burjuvazi her zaman olduğu gibi kaypak ve kararsızdır. Zira yabancı işçilerden doğrudan yararı olanlar, onlara iyi davranmakta, gitmelerini de asla istememekte-

dirler. Örneğin, oturulmayacak evlerini yüksek kiralar karşılığı işçilere verenler, işçilerin yoğun bulunduğu semtlerdeki, onlara yönelik satışlar yapan esnaflar, işçilerin türlü zaaflarından yararlanan üç kâğıtçı takımı v.s. gibiler de işçilerden memnundurlar ve gitmelerini istememektedirler.

Yabancı işçilerden doğrudan yarar görmeyenler ise, çok duygusal nedenlerle onlardan hoşlanmamakta, dolayısıyla iyi davranmamaktadırlar. Örneğin yabancılara karşı geleneksel kuşku ve allerji alışkanlıkları, horlanan bu işçilerin bazen olay çıkartmaları, hatta yerli halktan birine karşı suç işlemeleri, gereğinden fazla büyütülmekte ve yığın olarak onlara karşı tavır alınması sağlanmaktadır. 1972 Ağustosunda Hollanda'nın Rotterdam kentindeki Türk işçilerine karşı yürütülen eylem bunun en canlı örneğidir.

Yerli halkın yabancı işçilere karşı tavrını belirleyen etkenlerden biri de, sözde milliyetçi grupların yürüttüğü ırkçı propagandalardır. Bunlar milliyet, din ve geleneklerinin zedelendiğini ileri sürerek, kendi siyasi amaçları için bu konuyu sömürmekte sınıfsal bilinçlenmeyi bu şekilde önlemek istemektedirler. Çeşitli eğilimlerin etkisi sonucu, yabancı işçi çalıştıran ülkelerin hemen hepsinde, bu işçilerin gitmesini ve kalmasını isteyen gruplar oluşmuştur. Ama bütün ipler son çözümde tekelci burjuvazinin elindedir. O yabancı işçileri subap olarak kullanmaktadır. Verimlilikleri ve kârlılıkları az bulunduğunda derhal kapının önüne bırakılacaklardır. Götürdükleri ile getirdikleri arasındaki fark azaldığında gözlerinin yaşına bile bakılmayacağı doğaldır. Ve bu konuda kendi içinde en tutarlı davranan sınıf tekelci burjuvazidir. Gerekiyorsa, kalacak, gerektiği

kadar kalacak, gerekmiyorsa gidecek, bütün yollar, burjuvazinin çıkarlarından geçer.

Konuyu bitirmeden şunu da kaydedelimki yerli halk yabancı işçiler arasında da ayrıcalıklar gözetmektedir. Örneğin, diğer işçiler, yerliler tarafından, Türklere kıyasla daha insanca muamele görmektedirler. Bunda dinsel ve tarihi nedenlerin de rolü vardır.

G) YURT DIŞINDA KURULMUŞ OLAN DEVLET ÖRGÜTLERİ VE İŞÇİLERLE İLİŞKİLERİ.

Çalışma Bakanlığının bir ünitesi tarafından hazırlanan bir raporda, yurt dışında işçi sorunları ile ilgili olarak kurulan örgütler hakkında şu bilgiler verilmektedir.

«1967 yılına dek Çalışma Bakanlığının kuruluşu kanununda yurt dışı örgütü bulunmadığından dış işlerindeki temsilciler için 1963 yılından bu yana Dışişleri ve Maliye Bakanlığı kadrolarından yararlanılmış ve ancak 1967 yılında çıkan 864 sayılı kanunla Bakanlığın kendi kadroları ile dış örgütünü kurulması olanağına kavuşulmuştur. 247 bin Türk işçisinin yurt dışında çalıştığı 1968 yılında, Bakanlık 88'i kadrolu 22'si sözleşmeli olmak üzere toplam 110 personeli ile yurt dışı örgütünü kurmuştur. Bu gün yurt dışındaki işçi sayısı 600 bini aştığı halde, yurt dışındaki personel sayısında buna paralel bir artış olmamış, aksine çeşitli nedenlerle ve özelikle Devlet Personel Kanunu'nun uygulanması sırasında boş olan kadroların geri verilmesi sonucu personel sayısı azalarak 97'ye düşmüştür. 97 kadrodan halen 67 si dolu bulunmaktadır. Bunlar ne sayı; ne de yetenek bakımından yeterlidirler. 50'si yabancı dili, pek

çoğu da Çalışma mevzuatını bilemediklerinden, işçilerimizin sorunlarına çözüm yolu getirememektedirler.

Buna karşılık Federal Almanya Hükümeti yabancı işçilerin sorunlarına eğilmek üzere kurmuş olduğu örgütün Türklere dönük çalışmalar yapan Türk Danış bölümünde 1970 yılında 52 sosyal delege çalıştırırken bu yıl bu sayıyı 81'e çıkarmıştır. Bu örgüt bütün Batı Almanya'ya dağılmış 57 büroda çalışmakta ve her büro daki sosyal delegeler binek otomobili ile techiz edildiklerinden çevrelerindeki Türk işçilerine kolaylıkla ulaşabilmektedirler. Türkler arasında ve Büyük elçiliğimizin de bilgisi altında seçilmiş olan bu delegeler Almanca'yı çok iyi bilmekte ayrıca üçer aylık kurstan geçirilerek iş hukuku ve benzeri konularda eğitilmektedirler. İşçiye dönük olarak da çalıştırıldıklarından bazı sakıncalara nazaran Bakanlığımızın temsilcilerine kıyasla daha etkin olmaktadırlar. İşçilerimize hizmet götüren söz konusu iki örgüt dahi işçilerimizin sorunlarının % 20'sini çözümleyebilmekte, Türk-Danış kendi uygulama alanı dışında kalan sorunlara hiç eğilmemektedir.»

«Bakanlığın dış örgütü işçi hareket ve sorunlarının gerisinde kalmış, onların yoğunlaştıkları bölgelerde irtibat büroları kurularak işçilerimizle sürekli ilişki kurulamamıştır. Ayrıca Bakanlık temsilcilerinin sayı olarak azlığı yanında yabancı dil ve meslek bilgilerinin de yetersiz olması yeter derecede çalışma olanaklarının sağlanamaması işçiden kopmayı çabuklaştırmış, zamanla dış örgütün etkenliğini azaltmıştır.»

Konuya ışık tutması amacıyla yurt dışında işçilere yönelik çalışmalar yapmak üzere kurulmuş olan müşavirlik ve ateşelikleri içeren tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 21 : Yurt Dışındaki Müşavirlik ve Ateşelikler

ÜLKELER	MÜŞAVİRLİK	ATEŞELİKLER
Almanya	1 — Bonn	1 — Berlin
		2 — Hamburg
		3 — Hannover
		4 — Essen
		5 — Köln
		6 — Stuttgart
		7 — Nurnberg
		8 — Münih
		9 — Frankfurt
İsviçre	2 — Bern	10 — Zürih
Avusturya	3 — Viyana	
Belçika	4 — Brüksel	
Hollanda	5 — Lahey	11 — Rotterdam
Danimarka	6 — Kopenhag	

Bu arada örgüt yetersizliğini kanıtlayan başka konulardaki işçi sorunlarını dile getiren, işçilerden Çalışma Bakanlığına gelen mektuplardan örnekler vererek konuyu bağlamak istiyoruz. Çünkü bu mektuplardan da anlaşılmaktadır ki zaten yetersiz bulunan bu örgütler, bir de bilerek, isteyerek, işçilere karşı tavır takınmaktadırlar.

Aslında bugüne dek sınıflı toplumlardaki devlet mekanizmasının niteliğinden kaynaklanan egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda çalışan bürokrasiden işçilere hizmet etmelerini beklemek aşırı iyimserlik olur.

Şimdi de mektupları verelim :

«... ne yazık ki bizleri burada sahipsiz bıraktınız. Burada gülünç olduk. Biz aziz Türk Milleti, kanımızın son damlasına kadar çarpışır yine esir kul olmazdık.

Ne yazıkki bizler dil bilmemezlik yüzünden haklarımız yenmektedir. Bizlerin boynu her an bükük kalmaktadır. Bugün yabancı milletten Yugoslav, İspanyol, İtalyan buna benzer bir çok yabancılar çalışmaktadır. Bunlar insan gibi çalışıp insan gibi yaşıyorlar. Onların ateşelik, Elçilik ve Danışları hakiki vazifelerini yapıyorlar. 24.5.1971»

«... Yabancılardan İtalyan'lar, Yugoslav'lar hiç bizim gibi bir duruma düşmüyor. Haksızlıga uğrayınca Hükümeti el koyuyor... Biz nasıl vatana ne yönden faydalı olalım diye çaba sarfederken bizde bizim insan haklarımızı bu insanların ayağının altına atmayın. 11.12.1968»

«... Bir şebeke olarak fakir, lisan bilmez cahil Türk işçilerinin parasını alıyorlar, sahte pasaport satıyorlar. 21.7.1971»

«Diyebilirimkı ayda bir arkadaşımız iş veya trafik kazası gibi çeşitli sebeplerden ölmektedir. Ne yazıkki cenazeyi konsolosluk görmediği gibi konsolosluğun eli ile vatandaşın üzerinde veya dolabında bankada bulunan paralarına el konuyor. Türkiye'deki yakınlarına göndermek için ve sonra konsolosluk 2 bin mark getirirseniz cenazeyi Türkiye'ye göndeririz diyor... İşin acı tarafı şudurki mesela benim veya başkasının üzerinde bankada binlerce markım varken elkonup kendi alınteri ile kazandığım kara günler için paramızı kendi cenazemiz için kullanmayıp arkadaşlar hayım hayım dolaşarak 2-5-10 mark tedarik etmeye çalışırken aradan günler geçiyor cenaze böyle burada bekliyor. 1.7.1971»

«Hollanda'da çalışan arkadaşlardan 600 gulden alınmadan oturma müsaadesi verilmiyor. Konsolosluk

ve Ateşeliğin bir faydasını göremiyoruz. İşçilerle ilgili bir büro kurulur işçi dertleri ile yakından ilgilenir ve buna göre tedbir alınırsa memleketimiz ve milletimiz için faydalı olacağı kanaatindeyim. 16.4.1971»

«D.D. Yollarında işçi olan yolculara kuşetli ve yataklı vagonlarda 500 TL çıkış vergisi ödemiyorsunuz gerekçesi ile yer verilmemektedir. İşçi döviz getiriyor Turist döviz götürüyor, götürene hizmet, getirene ise itmek ne kadar insani olduğunu takdirinize sunarım. 1.7.1971»

«Altı sene evvel kocam Almanya'ya işçi olarak gitti. Üç seneden beri bizi altı çocuğunu ve beni ihmal etmiştir. Hiç para göndermiyor. Bizlere çocuk parası tanınan sigortanın... Ve çocuğumuzun kesenek parasını kocama değil bana verilmesi konusunda... 23.6.1971»

IV — YURTDIŞINDAKİ İŞÇİLERİN GERİ DÖNÜŞÜ

A) Yabancı işçi talebinde düşüş ve yabancı işçilerin ülkelerine dönüş nedenleri :

Emperyalist-kapitalist sistemdeki ekonomik bunalımın 1973-75 döneminde doruğuna ulaşması, bir yandan fiyatlar yükselirken, öte yandan işsizliğin artması, daha çok yabancı işçileri etkilemiş, işlerine son verilen yabancı işçiler arasında Türk işçileri de kitleler halinde Türkiye'ye dönmeye başlamışlardır. Ekonomik buhranın yamsıra, metropollerdeki yabancı işçi sayısının azaltılması, uluslararası tekelci sermayenin uzun dönemli çıkarlarıyla uyuşmaktadır.

Pazar sorununu çözebilmek için, azgelişmiş ülkelerde kendine bağımlı bir yerli tekelci sermaye ve çarpık sanayileşme yaratan uluslararası tekelci sermaye, bu şekilde pazarı daha iyi denetliyebilmekte ve işgücü göçü eski önemini yitirmektedir.

Azgelişmiş ülkelerden gelen yabancı işçiler, gittikleri ülke işçi sınıfının hareketinden etkilenmekte, bilinçlenmeye ve örgütlenmeye başlamaktadır. Bu da onların kapitalistlerden daha çok haklar istemesine ne-

den olmakta, böylece yabancı işçi istihdamının getirdiği kârlılık azalmaktadır. Bunalım öne sürülerek işlerine ilk son verilen Türk işçileri, grev ve benzeri direnişlere katılmış olan işçilerdir.

Yabancı işçilerin kendi ülkelerindeki çarpık bir gelişim izleyen, montaj ya da taşaron nitelikli sanayide istihdamı ve bu ülkelerde örgütlenmenin gelişmemiş olması, işçilerin alışılagelen düşük ücretlerle çalıştırılabilmesini mümkün kılacaktır. Ayrıca işçilerin yaşaması için gerekli altyapı hizmetleri (konut, yol su, elektrik vb.) azgelişmiş ülke devletinin görevi olacak, uluslararası tekelci sermaye bu gibi harcamalara katkıda bulunmaktan kurtulacaktır.

İşçilerin dönüşüne yol açan bu nesnel koşulların yanısıra bazı öznel koşullar da etkin olmaktadır. Bunların başlıcası, çalışılan ülkenin toplumsal yapısına uyumsuzluktur. Geri bıraktırılmış bir ülkenin, farklı dünya görüşüne ve değerlerine sahip işçileri ileri kapitalist dünyanın toplumsal düzenine uyamamakta ve kendilerini sürekli olarak toplumun dışında hissetmektedir. İşçi ailelerinin büyük bir çoğunluğunun kendi ülkelerinde olması, onların duyduğu yalnızlığı arttırmaktadır.

Ayrıca yapılan araştırmalar, dönüşte işçilerin % 74'ünün kendi başına iş tutmak istediğini göstermektedir. Yeterli miktarda sermaye biriktirdiğine inanan işçiler de çalışmaya son vererek yurda dönmektedirler.

B) Miktar olarak kaç kişi dönmüştür?

İşçilerin dönüşüyle ilgili sayılar pek sağlıklı olmamakla birlikte, yapılan bir araştırma sonucunda, Türkiye'ye 1974 yılı sonuna kadar toplam 100.000 işçinin

döündüğü saptanmıştır. 1974 yılı içinde yurda dönen işçi miktarı ise 30 bin civarındadır. 1975 yılında da işçilerin kitleler halinde yurda dönüşü sürmüştür.

1974-75 yıllarında yurda dönen işçi sayısındaki büyük artış, emperyalist-kapitalist ülkelerdeki bunalımın somut bir göstergesi olmaktadır.

C) Dönemlere karşı hükümetlerin tavrı ne olmaktadır?

Şunu söylemeliyiz ki, Türk hükümetleri, bunalımın yaygın olmasına rağmen hiçbir zaman toplu halde dönüşe ihtimal vermemektedir. Buna karşm hükümetler, anlaşma hükümleri gereğince, geri gönderilen işçileri kabul etmeme durumunda değildir. Ancak hükümetleri tek ilgilendiren, işçilerin döndükten sonra ne yapacakları, nasıl yaşayacakları değil, getirdikleri dövizlerdir.

Bunun dışında yerli tekelci sermaye işçi dövizlerini halka açılma maskesi altında sermayelerine kanalize ederek yutma çabasındadır. Ayrıca Emlak Kredi Bankası'nın, yurda kesin dönüş yapan işçilere konut kredisi vererek, tasarruflarının tüketici bir sektörde kullanılması hükümetlerce desteklenmektedir.

D) Yabancı ülkelerde kalmak istiyorlar mı?

Yabancı ülkelerde çalışan işçilerden, kısa dönem içinde dönmek isteyenlerin oranı çok azdır. Bunu, İİBK'nun 1974 yılmda yaptığı bir araştırma açıkça ortaya koymakta:

Tablo 22 : Yurt dışındaki işçiler ne zaman geri dönmeyi istiyorlar.

Yurda dönmeyi düşündüğü müddet	%
3-6 ay sonra	0.32
6-12 ay sonra	2.19
1-2 yıl sonra	6.28
2-3 » »	8.80
3-4 » »	8.90
4-5 » »	17.10
5-6 » »	7.95
6-7 » »	5.45
7-8 » »	5.14
8-9 » »	3.89
9-10 ve daha fazla	15.57
Belli değil	18.41

(Kaynak : İİBK. No: 114)

İşçilerin % 73.51'i en az dört-beş yıl gittikleri ülkede kalmayı düşünmektedir. 5-10 yıl veya daha fazla kalmayı düşünenlerin oranı 1974'de % 38, 1971'de % 28.77, 1968'de % 5.94'dür. Bu durum işçilerin gittikçe daha uzun süre kalmayı tasarladıklarını göstermektedir.

Çalışma Bakanlığının 1974 yılında yaptığı bir diğer araştırma yurda dönmek isteyenlerin sayısının hiçbir zaman % 50'nin üzerine çıkmadığını ortaya koymaktadır. Tablo 22'de yurda dönüşleriyle ilgili «belli değil» cevabı verenlerin yüksekliği (% 18.41) bu sonucu güçlendirmektedir.

İşçilerin geri dönüş eğilimlerinin düşüklüğü, yabancı ülkelerdeki maddi yaşam düzeyinin ve ücretlerin

kendi ülkelerine göre yüksek olmasından ve zamanla bu toplam yaşayışına alışmalarından gelmektedir.

E) Yurda dönen işçilerimizin kurdukları şirketlerin durumu nedir?

Federal Almanya'dan dönen işçilerimizin 1972 yılında resmî kuruluşunu tamamlamış oldukları şirketler aşağıdaki tabloda da gösterildiği gibi 26 tanedir :

Tablo 23 : Yabancı ülkelerde çalışan işçilerin kurmuş olduğu şirketler :

1.) Azimkar Sentetik İplik A.Ş. S. 600.000 TL.
Sahası : Kimya mineral madeni sanayii kuruluşu. 1969.

2.) Kırşehir Kervansaray İşçi Emeği A.Ş. S. 4.226.000
(Yem sanayii, meyva suları) 1968

3.) Akdağ Sanayi ve Tic. A.Ş. S. 600.000 TL.
(İnşaat malzemeleri ve İnş.)

4.) İşbir Balıkesir T.A.Ş. S. 501.000 TL.
(Sentetik dokuma - 1968)

5.) İnşaat Malz. Sanayii ve Tic. A.Ş. S. 750.000 TL.
(İnşaat M. Tuzla San.)

6.) Türksan İşçi Emeği San. ve Tic. A.Ş. S. 33.000.000
Ort. 5216
(Kâğıt deft. san. 1966)

7.) Turkyap İnşaat, Turz. San. ve T.A.Ş. S. 1.500.000 TL.
(İnşaat, muhtelif - 1970) 438 ort.

8.) Türkar İnş. ve İnş. Malz. San. A.Ş. S. 800.000
(Ortak sayısı 300, İnşaat Malz. İmali - 1969)

9.) Zonguldak Manhap İnşaat Malz.-İşgücü Sanayi ve Tic. A.Ş. S. 1.054.000 TL.

10.) ORSAN-Ordulular Sanayi ve Tic. A.Ş.

11.) KORSAN-Konyalılar Sanayi ve Tic. A.Ş.

12.) Kozoğlu İşçi Emeği A.Ş. (Kiremit İmali)

13.) Hacı Bektaş A.Ş. (30.000.000 TL.) Ort. 828 (Kiremit tuğla)
14.) Kırtaş Özel Çelik İzabe Fabr. A.Ş.
15.) Çotaş Özel Çelik (Çorum ve Çevresi Türk San. A.Ş.)
16.) Kitaş (Kütahya İşl. San. ve Tic. A.Ş.) Sahası-Lastik kaplama, yağlama ve motor rektifikasyon atölyeleri
17.) An. Doğu ve Güneydoğu A.Ş. Sivas Birlik Şirketi
18.) Sakarya Kâğıt Fabr. A.Ş. (Dağıtılmış)
19.) Türkeli, Karadeniz ve Havali Ağaç San. A.Ş.
20.) Türkal A.Ş. (Sermaye toplayamadığından dağıtılmış)
21.) Türktaş Tuğ. Kir. Çimento ve Tic. A.Ş. Kayseri S. 500.000
22.) Doğusan S. 3.000.000
23.) Türk İnş. A.Ş. S. 1.200.000 TL.
24.) Trakya Gıda Sanayi A.Ş.
25.) Türk Azim A.Ş.
26.) Türk Çalış ve Tic. ve San. A.Ş. (Nevşehir)

(Kaynak : Ali Çimen, **Türkiye Ekonomisi İçinde İşçi Dövizlerinin Yeri**, s. 114, Tablo B-4)

Tamamen Türk işçilerinin kendi girişimleri ile kurulmuş olan bu şirketler, hukuki açıdan anonim şirket statüsündedir.

Mahalli bölgelerde kurulmuş bu şirketler nicel ve nitel yönden yetersizdir. Faaliyet alanları tamamiyle tüketim sanayiine yönelmiştir.

Şirketlerin bu denli tüketim sanayiine yönelmiş bulunmalarının nedeni çarpık bir sanayileşmenin varolduğu ülkemizde tüketim sanayiindeki yatırımların kârlılık vadetmesidir... Ve bu girişimler yatırım malları sanayiine göre dah az sermayeyi gerektirmektedir. Ancak tüketim sanayii alanında kurulmuş ve uluslararası

tekelci sermaye ile bütünleşmiş ve ortalama sermayeleri 3.5 milyar TL.'ye varan şirketler yanında, ortalama sermaye birikimleri 2,7 milyon TL. gibi bir rakama ulaşan işçi şirketlerinin mücadele gücü son derece zayıf olacaktır. Aslında 2.7 milyon ortalamaya bir iki büyük sermayeli şirketin yükseltmesi ile ulaşmış olduğumuz düşünülecek olursa 600.000 ile 1.000.000 TL. sermayeli şirketlerin hiçbir sözünün olmayacağı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Bu küçük şirketler tamamen büyük şirketlerin güdümü altına girecek ve ekonomik kriz anlarında dev şirketlere tampon vazifesi göreceklerdir.

Görüldüğü gibi tekeller için birer oyuncak niteliğindeki bu şirketlerin ülke ekonomisine, lüks tüketime katkı ile bir fayda sağlamaları söz konusu olamayacaktır.

F) Dönerken neler getiriyorlar?

Dönerken işçilerimizin getirmiş oldukları eşyalar önemli nitelikteki eşyalardır. Getirilen eşyaların % 46, 47'sini ise meslekle ilgili makinalar, % 38,17'sini ise meslekle ilgili aletler oluşturmaktadır. % 13,36'sı ise diğer nitelikteki eşyalardır([15]).

Makina türünde getirilen eşyaların büyük bir yüzdeyi oluşturması işçilerin dönüşte kendi başlarına işletme kurma istemleri ile bağdaşmaktadır.

a) Bedelsiz ithalat :

Yurt dışında çalışan işçilerimizin yurda kesin dö-

([15]) Çalışma Bakanlığı Araştırma 1974 Sayı 114

nüşlerinde getirebilecekleri eşyalar vergili ve vergisiz eşyalar olmak üzere iki grupta toplanmaktadır.

Yurda kesin dönüşlerinde eşya getirebilmeleri için bazı şartlar aranmaktadır.

1. Yurt dışında kesintisiz 2 yıl veya daha fazla kalmak.

2. Temelli dönme şartı (İzinli dönenler vergili - vergisiz ev eşyası getiremezler).

3. Konsolosluklardan «nakliyat ilmuhaberi»nin alınması gerekmektedir.

4. Ev eşyası getirme hakkı aile reisine aittir. Aile reisi dışında diğer fertler ev eşyası getiremez.

Bekarların eşya getirebilmesi için bulundukları yerde ev açmaları şarttır.

5. Ev eşyası en az 6 ay kullanılmış olmalıdır.

6. Eşya, getirene ait olmalıdır. Getirilecek eşyanın kişinin sosyal yapısına uygunluğu şarttır.

7. Ev eşyasının yurda, yolcu ile beraber ya da yurda giriş tarihinden 2 ay önce veya en geç 6 ay içinde gümrüğe gelmesi şarttır.

Ev eşyası getirmede ikinci bir yolda vergi ödeyerek getirmedir. Yurda dönen işçi ancak toplam gümrük tutarı 3000 TL. kadar olan ev eşyalarının vergisini ödeyerek yurda sokabilir.

Bu haktan karı, koca ve 18 yaşmdan büyük çocuklar birlikte seyahat etmiş olsalar bile ayrı ayrı faydalanabilirler. Ancak aynı cins eşyadan herbiri ayrı ayrı getiremez. Ve haklar birleştirilerek yüksek değerde tek bir eşya getirilemez.

Bedelsiz ithalat yoluyla işçilere mesleki alet ve makina getirme olanakları tanınmıştır.

Bunun için yurt dışında işçinin en az, sürekli olarak 1 yıl veya daha fazla çalışması gerekmektedir. (Bu devamlılığı izinli gelişler bozmaz) Bu şartları gerçekleştiren işçiler kesin dönüşlerinde FOB (Yol masrafları Hariç) değeri 30.000 TL. ye kadar birer adet olmak üzere mesleki alet ve makina getirebilirler, bedelsiz ithalat yoluyla. Çalışılan her ay için 2500 TL. bu limite eklenir.

b) Bedelsiz Otomobil İthali :

Bedelsiz olarak otomobil getirme bazı şartlara bağlanmıştır.

1. Otomobili getirebilmek için işçinin yurt dışında en az 1 yıl kalmış olması gerekmektedir.

2. Yabancı para ile gelir sağlamış olmalıdır.

3. İthali istenen otomobilin en az (dönüşten itibaren) 6 ay kullanılmış olması ve mahalli trafik idaresinde ada kayıtlı olması şarttır.

4. Otomobil kullanma ehliyeti mevcut olmalıdır.

5. Yurda kesin dönüş yapılmalıdır. Yurda kesin dönüş yapacak işçiler kesin dönüş tarihlerinden önce son 2 yıl içinde yurt dışında resmî mercilerde adlarına kayıtlı olan otomobilleri isterlerse yurt dışında iken satın alıp veya acenta, mümessil veya fabrikasına sipariş verdikleri ve bedelinin tamamını yurt dışında ödedikleri yeni bir otomobilin ithalini isteyebilirler.

Özel olarak işçi ve serbest meslek sahiplerine tanınan bedelsiz otomobil ithali yolu da bulunmaktadır. Bu

yolla otomobil ithal edebilmek için en az 1 yıl çalışan işçi ve serbest meslek sahipleri her yıl için FOB 30.000 TL. limit dahilinde olmak üzere yurt dışmda satın aldıkları otomobil için bedelsiz ithalat yapabilirler. Her ay içinde bu limite 2500 TL. eklenir.

Görüldüğü gibi gerek bedelsiz ithalatta, gerekse bedelsiz otomobil getirmede yurt dışmdaki işçilere turistik ticaret, ziyaret, geçici görev ve öğrenim amacı ile yurt dışına çıkanlardan farklı şeyler tanınmamaktadır([16]).

G) Döndükten sonra hangi işlerde çalışıyorlar?

Dönüşte kendi başına iş yapmayı tasarlıyanlar % 74,74 gibi bir orana ulaşmaktadır. Kendi başına iş yapmayı düşünenler arasında kooperatif ve şirket kurmayı düşünenler oranı ancak % 10 kadardır. Bu oranın bu denli düşük oluşunda, bilgisizlik, güvensizlik ve devletin katılmayışı rol oynamaktadır.

Döneceklerin ancak % 3.93 gibi çok küçük bir bölümü yurda dönüşte işçi olarak çalışmayı tasarlamaktadır.

Kendi başma çalışacak olan grubun, en fazla kendine meslek olarak seçtiği dal ticaret olup % 20.81 gibi bir orana ulaşmaktadır. Köyde oturacak grup için tarıma eğilim % 20,28'dir.

Bunun dışında taşıma, madeni eşya ve giyim eşya sanayiine yönelim % 4'dür.

([16]) İİBK Genel Müdürlüğü Yayın No. 110, İşçi Tasarruflarını değerlendirme Rehberi Dr. Şengün Senel

Bu da gösteriyor ki işçi olarak çalışanlar dönüşte küçük burjuvanın işlerine yönelmeyi tasarlamaktadırlar.

Tablo 24 : İşçilerin dönüşte yapmak istedikleri işlere göre dağılımları :

Ticaret	Tarım	Taşıma	Mad. eşya	Giyim eşya
% 20.81	% 20.28	%3.58	% 4.8	% 3.88

Kaynak : İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü, Yayın No. 114, Araştırma Tab. 26

V — İŞÇİ GÖÇÜNÜN EKONOMİK ETKİLERİ

Bu bölümde işçi göçünün hem işçi gönderen hem de işçi kabul eden ülke ekonomisi üzerindeki etkilerini inceleyeceğiz. İlk bakışta işçi göçünün her iki taraf için de eşit yararlar sağlayan bir alışverişten ibaret olduğu fikrine varılabilir. Ancak, ilerde de göreceğimiz gibi, genel karşılaştırmada, bu alışverişten işçi alan sanayileşmiş ülke, işçi veren azgelişmiş ülkeye göre daha kârlı çıkmaktadır.

A) İŞÇİ GÖÇÜNÜN YABANCI ÜLKE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

a) İşçi Göçü Kapitalistlerin Kârlarını Arttırır.

1960 sonrasmda Batı Avrupa'nın kapitalist ekonomilerinin genişlemesinde yabancı işçilerin önemli bir payı olmuştur. Bu gerçeği hiç kimse, şu anda mevcut durgunluk ve işsizliğe çare olsun diye yabancı işçileri memleketlerine gönderme yolları arayanlar bile, inkâr edememektedir. Kapitalist bir ekonomide genişleme, yatırımların hızlanması, kapitalistlerin kârlarının artması anlamına gelmektedir. Kapitalistler yabancı işçileri, ucuz işgücü sağlamak için kullanmışlardır. Yabancı işçiler geldikleri ülkelerin döviz problemlerini büyük

ölçüde halletmek suretiyle ülkelerinin sanayileşmiş ülke mallarına sürekli bir pazar olmasını temin etmişlerdir.

i) İşçi Göçü ve Yedek Sanayi Ordusu

Bilindiği gibi işsizlik kapitalist sistemin kaçınılmaz bir olgusudur. Kapitalistler de, işsizliği belli sınırlar içinde tutma arzusundadırlar. Çünkü böyle bir işsizler ordusu (yedek sanayi ordusu) kapitalistin işçilere baskı yapabilmesini mümkün kılar. Kapitalist bu yolla işçileri heran kovulma tehdidi altında tutar, ve işçi ücretlerini düşürme, işi yoğunlaştırma, kısacası işçiyi daha fazla sömürme imkânına sahip olur. Kapitalist üretimin genişlemeye başlamasıyla, istihdam artar, yedek işçi ordusunda bir azalma meydana gelir. Bu durumda işçi sınıfının sermaye ile pazarlık gücü yükselir, ve işçiler daha yüksek reel ücretler ve toplam gelirden daha büyük pay için başarılı mücadeleler verirler. Genişlemenin ileri safhalarında mücadele yoğunlaşır, ve kâr hacmini daraltma yönünde baskı başlar. Kapitalist bu duruma düşmek istemez ve işsizliği belirli sınırlar içinde tutmaya özen gösterir. İşte, Batı Avrupa kapitalistlerinin yabancı işçi talebini belirleyen nedenlerden biri de budur. 1960 sonrası ekonomik genişlemelerde, Batı Avrupalı Kapitalist, yabancı işçi istihdam etmekle yerli işçiler arasındaki işsizlik oranını istediği düzeyde tutmuş oldu. Ülke içindeki işsizlere yabancı ülkelerdekini ekleyerek kârlarını maksimum düzeyde tutacak bir yedek sanayi ordusu kurdu, ve yerli işçilerle kaynaşması, sendikalara üye olması bir hayli güç olan yabancı işçilerin yerli işçilerin sınıf mücadelesine katkılarının çok düşük olmasına yol açtı. Bu kapitalist için iki yönlü bir kazançtır. Hem istihdam ettiklerini, her an yerli ya da yabancı işçi bulabileceği için kovma tehdidi altında

tutar, hem de istihdam edilenler arasında yerli yabancı ayırımı olduğundan sıkı bir dayanışma ve etkili bir sınıf mücadelesinin gerçekleşmesi güçleşir.

ii) Yabancı İşçiler Kapitalistlere Ucuz İşgücü sağlar.

Daha önceden belirtildiği gibi konumuza giren işçi göçleri az gelişmiş ülkelerden, sanayileşmiş ülkelere doğru olmaktadır. Bunun da temel nedeni az gelişmiş ülkelerdeki işgücü arzının fazlalığı([17]) ve genel yaşam düzeyinin düşüklüğü (işgücünün değerinin ve fiyatının düşük olması ve dolayısıyla işçi ücretlerinin düşüklüğüdür. Göç eden işçi yeni çalışma yerinde de yerli işçinin ücretine kıyasla düşük bir ücreti kabul eder. Böylece kapitalist, işçilerin bir kısmını ucuza çalıştırmakla işçi maliyetini büyük ölçüde düşürür. Ancak, kapitalistin kazancı bu kadarla kalmaz. Daha ucuza çalışmaya hazır yabancı işçilerin bulunması, yerli işçilerin ücret artırımları, yada başka haklar hususunda yaptığı mücadeleyi etkiler, sermaye ile pazarlık gücünü azaltır.

Öte yandan yabancı bir ülkede çalışan işçiler genellikle sendikal faaliyetlere pek katılmazlar. Bunun başlıca nedeni olarak yabancı işçinin genellikle sanayileşmemiş, sendikal geleneği az ülkelerden gelmiş olmasını gösterebiliriz. Ayrıca ücretinin yerli işçiye göre düşük olmasına rağmen ülkesindeki ücret düzeyinden bir hayli yüksek olması, ve işinin geçici olması sıralanabilir. Örneğin, bu konuda yapılan bir araştırmaya göre([17]) Federal Almanya'daki işçilerimizin % 14,5'i sendikaya girmiştir. % 22'sinin sendika kavramından haberi dahi yoktur ve % 23'ü sendikaya girme ihtiyacı duymamak-

([17]) İskender Evrenesoğlu. **Federal Almanya-Türkiye İşgücü ilişkileri.** Eskişehir Sanayi Odası Yayınları no. 11

tadır. Şüphesiz bu durum yabancı ülke işçi sınıfının mücadelesinin daha etkin olmasını önler.

iii) İşçi Göçü ve Uluslararası Tekelci Kapitalizmin Pazar Sorunu :

Türkiye ile ilgili bölümde de değinileceği gibi, yurt dışında çalışmaya giden işçilerin kendi ülkelerine en önemli katkıları gönderdikleri dövizler yoluyla olmaktadır. Tablo 25'de 1964'den bu yana yurt dışında çalışan işçilerimizin gönderdiği dövizler ve bunların ithalât ve ihracatımıza oranları verilmiştir.

Tablo 25 : Türkiye'nin ithalat ve ihracatının işçi dövizleri ile karşılaştırılması (yüzbin dolar olarak)

Yıllar	İthalat	%	İhracat	%	İşçi Dövizler
1964	537.2	1.5	410.8	1.9	8.1
1965	571.9	12.1	463.7	15.0	69.7
1966	718.3	16.1	490.5	23.5	115.3
1967	684.6	13.5	522.3	17.7	92.4
1968	763.7	14.1	496.3	21.6	107.3
1969	801.2	17.5	536.8	26.2	140.6
1970	947.6	28.8	588.5	46.4	273.0
1971	1170.8	40.3	676.6	69.6	471.3
1972	1562.6	47.4	885.0	83.6	740.2
1973	2049.0	57.8	1318.0	89.8	1183.4
Toplam	9806.9	32.6	6388.5	50.1	3201.3

Kaynak : İİBK No. 111, s. 60

Görüldüğü gibi işçi dövizlerinin ithalâtı karşılama oranı özelikle 1970 yılından sonra çok büyümüş ve 1973 yılında % 57.87'ye erişmiştir. Öte yandan ithalâtımızın bölgeler itibariyle dağılımına baktığımızda, 1964-73

arasında ortalama % 36,68 ile en büyük payın Avrupa Ekonomik Topluluğu üyelerine ait olduğunu görürüz. Yurt dışında çalışmaya giden işçilerimizin % 88.82'sinin de AET ülkelerinde istihdam edildiğini hatırlarsak, gönderilen dövizlerin büyük ölçüde, bu ülkeler mallarını satın almada kullanıldığı sonucu ortaya çıkar. Demek ki yurt dışında çalışan işçilerimize kapitalistin verdiği ücret yeniden onun sattığı mallara yatırılmakta, kapitalistin pazar sorununun hafiflemesine yaramaktadır.

Bu konuda F. Almanya'ya ilişkin bir gazete haberini vermek istiyoruz: «F. Almanya'da çalışmakta olan Türk, İspanyol, Yugoslav, İtalyan ve Yunanistan işçilerinin bir yıl içinde ülkelerine gönderdikleri tasarruf 8,5 milyar mark (Yaklaşık 46 milyar 600 milyon lira) olarak açıklanmıştır. Bu beş ülkeye Almanya'nın sattığı mal toplamı ise, 15 milyar marka (yaklaşık olarak 82 milyar 500 milyon lira) ulaşmıştır. Bu durumu ileri süren İG Metal Sendikası yöneticileri Almanya'da bir süreden beri ileri sürülen —yazık değil mi bu kadar paramız dışarı gidiyor— savının anlamsız olduğunu açıklamışlardır. İG Metal temsilcileri yabancı işçileri yurtlarına geri göndermenin, sürmekte olan ve Almanya'ya 15 milyar markın girmesiyle sonuçlanan ticaretin son bulmasına neden olacağını öne sürmüşlerdir.

Yapılan açıklamada işçilerin geri dönmesinin bu ülkeleri sadece ekonomik olarak değil sosyal yönden de etkileyeceği ve yeni sıkıntılar doğuracağı ileri sürülmüştür. Bu durumun doğal olarak Almanya'nın uluslararası planda çeşitli zorluklarla karşılaşması sonucunu da birlikte getireceği iddia edilmiştir» ([18]).

([18]) Yeni Ortam, 14.1.1975, s. 5

Yukarıdaki haberdeki değerlendirme özünde gerçekleri taşımaktadır. Zira işçi çalıştıran emperyalist ülkeler, bir kaç yönden sömürmektedir, geri bıraktırdığı ülkeleri. Bir taraftan, maliyetlerine en ufak bir katkı da bulunmadığı işgücünün yarattığı artık-değere el koyarken, bir taraftan, kendi içnde genişletilmiş bir pazar oluşturup, stoklarını eritmekte, öte yandan, kendi bankalarında yabancı işçilerin tasarruflarını biriktirip, yatırımları hızlandırırken, tek kaçış yolu gibi görünen, işçilerin kendi yurtlarına gönderdikleri dövizleri bile onlara mal satarak geri almaktadır.

b) Yabancı İşçilerin Ekonomik İstikrara Etkileri :

Trevor Bain ve Alvis Pauga adlı iktisatçıların Kyklos (1972, Fask. 4) dergisinde yayınlanan matematiksel çalışmalarının sonucuna göre Batı Almanya'da 1960' dan sonra gözlenen fiyat istikrarının önemli nedenlerinden birisi de yabancı işçi çalıştırmış olmalarıdır. Bu sonuç C. Kindelberger'in «Avrupa'nın Savaş Sonrası Gelişimi ve İşgücü Arzının Rolü» adlı kitabında ve William Fellner'in «Yükselen Fiyatlar Problemi» adlı çalışmasında varılan sonuçlarla tutarlıdır. Hem Kindelberger hem de Fellner yabancı işçi çalıştıran Avrupa ülkelerinin 1950'lerde ve özelikle 1960'larda sağladıkları ekonomik büyümede ve fiyat istikrarında yabancı işçilerin önemli bir paya sahip olduklarını belirtmektedirler. Bain ve Pauga'da en çok yabancı işçi çalıştıran Avrupa ülkesi olan Batı Almanya'da yabancı işçi istihdam eden endüstrilerde düşük ücretlerle çalıştırılan yabancı işçilerin genel ücret artışlarını sınırlandırdıklarını ve dolayısıyla maliyetlerin yükselmesinin önlendiğini söylemektedirler. Düşük maliyetler ise fiyat artışlarını önlemekte ve ekonomik istikrarın sağlanmasına yol açmaktadır.

c) İşçi Göçünün Yabancı Ülke İşçi Sınıfımn Mücadelesi Üzerine Etkileri :

Daha önce çeşitli bölümlerde, yabancı işçilerin kapitalistlerce yerli işçi sınıfının mücadelesini yavaşlatmak ya da baskı altına almak üzere nasıl kullamldığını görmüştük. Burda bunları toplu bir biçimde özetlemekte yarar vardır.

Uluslararası tekelci kapitalizm, yabancı işçi çalıştırmakla (ister ülke içinde çalışıyor olsun, isterse kendi ülkesinde dışarıya gitmek üzere sıraya girmiş olsun), elinin altında büyük bir yedek sanayi ordusu tutar. Bu işsiz ordusunu ülke içinde istihdam ettiklerine şantaj aracı olarak kullanır ve işten çıkarma tehdidi ile ülke içinde çalışanların mücadelesini baskı altına alır. İkinci olarak, yabancı işçiler daha az ücretle çalışmayı kabul ettiklerinden, yerli işçilerin herhangi bir ücret artışı isteği kolaylıkla geri çevrilir. Ve, son olarak, kilise ve basın gibi organları araya koyarak yerli-yabancı ayrımını ırkçı bir şekilde körükler. (Bu durum özellikle İngiltere ve İsviçre'de gözlenmiştir). Bunu yapmakla iki tarafın, özellikle yerli işçilerin dikkatini sermaye ile emek arasındaki çelişkiden saptırmış olur. Böylece işçiler kendi kötü durumlarının nedeni olarak sermayeyi değil, yabancı işçiyi görürler.

d) İşgücünün Oluşum Maliyeti Açısından Kazanç :

Yabancı işçi çalıştıran ülke bir de işgücünün oluşum maliyeti açısından kazanç sağlar. Bilindiği gibi, bir işçi iş yapabilecek, üretime katkıda bulunabilecek yaşa gelinceye kadar içinde bulunduğu toplum onun yetişmesi için birtakım harcamalar yapar. Onu besler, giydirir, sağlığını korur, okutur, vb. Toplumun yaptığı bu

harcamalar işgücünün oluşum maliyetini oluşturur. İşçi üretime katkıda bulunmayan başladığı anda bu harcamalarını da karşılamaya başlar. İşçi akımı ile işçi gönderen ülkeler bu yönden kayba uğrarlar. İşçi alan ülkeler ise yarar sağlarlar. Çünkü işçi kabul eden ülke bir üretim faktörünü bedelini ödemeden ithal etmiş olur. «Onun ne teşekkülüne katkıda bulunmuştur, ne de bu faktörün bir amortismanı olacaktır. Dışardan gelen işçiye ödenen ücret bir anlamda bu sermayenin faizini yaratan bir unsur olarak kabul edilebilir» (19).

İşçi gönderen ülkenin kaybı ise yetiştirdiği, oluşum ve maliyetini ödediği işçinin ülke ekonomisine en çok katkıda bulunabileceği bir çağda yurtdışına gönderilmesiyle ortaya çıkar. İktisatçılardan bir kısmı bu görüşe karşı çıkmakta ve kaynakların daha verimli ülke içi faaliyet dallarına yatırılması ile işgöçü arasında bir seçimin sözkonusu olmadığını ileri sürmektedir. Bu görüşe göre seçim, işgücünün işsiz veya gizli işsiz olarak ülkesinde kalması veya başka ülkelerde iş araması arasındadır. Onlara göre işçi gönderilmediği takdirde, işgücünün yetişmesi için yapılan harcamalar, işçi, ülkesinde işsiz kalacağı için boşuna harcanmış olacaktır. En azından Türkiye için bu tezin geçersizliğini göstermek mümkündür. Ülkemizde istihdam sorunu vardır. Fakat istihdam sorunu sadece mutlak işsiz sayısını içermez. Ekonomide işsiz sayısının fazla olmasına rağmen bazı sektörler işgücü sıkıntısı çekebilir. Daha önce de açıklandığı gibi ülkemizden yurtdışına çalışmak üzere gidenlerin önemli bir kısmı niteliklidir. Türk ekonomisi ise belirli iş kollarında yetişmiş insan gücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda Türkiye, işgücü faz-

(19) G.A. Frois, «Beşeri Sermaye ve Milletlerarası Göçler», **SBF Dergisi**, cilt 20, sayı : 1, s. 98.

lası olan, ancak belirli işkollarında nitelikli insan gücü sıkıntısı çeken bir ülke görünümündedir(20). O halde nitelikli işçilerin yurtdışına gönderilmesi ülke içi üretimi kısıyor olmalıdır. Ülkede kalıp üretime hiçbir katkıda bulunmayan fakat ülke içi üretimden pay alan işsizlerin değil, ülke üretimine katkıda bulunabilecek kimselerin gönderilmesi sözkonusu olmaktadır.

e) Kapitalist Bunalım ve Yabancı İşçiler :

«Bu gözlem OECD tarafından çok taraflı göç politikasının tespitinde geçerli bir hipotez olarak kullanılabilecek bazı dersler ihtiva etmektedir: —Göçmen gönderen ülke sadece insan gücünün potansiyel arzedicisi değil, aynı zamanda kötü ekonomik dönemlerde ülkesine dönecek olan işgücünü «korumakla», gerektiğinde «sığmak» ve emniyet subabı rolünü oynayabilmelidir; bunu yapmakla sanayileşmiş ülkelere halihazırda sunmakta olduğunu hizmeti önemli ölçüde arttırmış olacaktır.»

Bu satırlar, Kayser adlı bir profesörün «Durgunluğun Göçmen İşçiler Üzerindeki Etkileri» adlı çalışmasının sonucu olarak yazılmıştır. (Prof. Kayser, «Effects of Recession on Immigrant Labour, The OECD Observer, No. 58, June, 1972)

Görüldüğü gibi Profesöre göre, işçi gönderen ülkeler sanayileşmiş kapitalist merkezlerin her işgücü talebini derhal karşılamakla kalmamalı, bir de gerektiğinde, yani sanayileşmiş ülkenin bir çıkmazında işçilerini geri çekmeli, kapitalist ekonomiler için bir emniyet su-

---

(20) Bkz. İ. Börtücene, Y. Alemdar, M. Törüner, M. Karayalçın, **Ortak Pazarda İnsangücü Hareketliliği ve Türkiye**, DPT, SPD Araştırma Şubesi.

babı rolü oynamalıdır. Ayrıca, işçi gönderen azgelişmiş ülkeleri bu yolda ikna görevini de OECD'nin yüklenmesi önerilmektedir. Sanırız, OECD bu görevi canla başla yürütmektedir.

Uygulamada ise işçi gönderen azgelişmiş ülkeler emniyet subabı görevini isteselerde istemeselerde ifa etmektedirler. Profesörün önerisinin ilginçliği, bu işin bir de gönlü rızasıyla olmasını arzu etmesinden ve meseleyi bu kadar açık koymasından ileri gelmektedir.

1957-1958'lerdeki emperyalist-kapitalist sistemdeki buhranın zayıflamasından sonraki genişleme döneminde özellikle Batı Avrupa'daki kapitalist ekonomiler işçi göçünün nimetlerinden büyük ölçüde yararlanmışlardır. Ancak, bu genişleme dönemi fazla uzun sürmemiş ve 1966-1967'de ve son olarak 1973 ortalarından itibaren tekelci kapitalist ekonomilerde buhran yeniden yoğunlaşmıştır.

Her iki anda da yabancı işçiler buhranı hafifletecek manivela olarak kullanılmışlardır. 1966-1967'de işveren sözleşmeyi uzatmakta isteksizlik gösterme, iş saatlerinin kısaltılması, fazla mesai ve üretim primlerinin kesilmesi gibi tedbirler almış ve bu tedbirler sonucunda Federal Almanya'dan ülkesine dönen işçilerin sayısı yarım milyona ulaşmıştır. Bu sayı önceki yıllarda kaydedilen ve 300.000 civarında olan dönüşleri fazlasıyla aşmıştır([21]). İkinci olarak yeni istihdamlar önemli ölçüde kısılmıştır. Boşalan işyerleri öncelikle yerli işçilerle doldurulmuştur. 1967'de sadece 150.000 çalışma izni verilmiştir ki, bu sayı 1966'daki miktarı-

([21]) N. Abadan Unat, **Federal Almanya'nın 1966-67'de Geçirdiği Ekonomik Buhran Açısından Yabancı İşgücü ve Türk İşçilerinin Durumu»**, SBF Dergisi, No. 4

nın üçte birine eşittir. 1965'de yurt dışına çalışmak üzere 51.620 işçimiz gitmişken 1966'da bu sayı 34.410'a ve 1967'de 8.947'ye düşmüştür.

Gönderilen yüzbinlerce yabancı işçi sayesinde Batı Almanya kapitalizmi buhranın etkilerini oldukça ucuz atlatabilmiştir. Takip eden yıllarda kapitalist ekonomiler yeni bir canlanma ve genişleme dönemine girmişler ve yeniden yabancı işçi talep etmeye başlamışlardır. Ancak bunun da sonu gelmiş ve 1973 yılı ortalarından itibaren yeniden buhran şiddetlenmiştir. Bu ise, 1930'lardan bu yana görülen en derin buhran olmuştur. Krizin daha ilk aşamalarında işsizlik sayısı 1966-67'de ulaşılan en üst düzeye yaklaşmıştır. 18-19 Ocak 1975 tarihli Herald Tribune gazetesine göre Federal Almanya hükümeti, karşılaştıkları bu durumun 1967'dekine benzer tedbirlerle hafifletme yoluna gitmiştir. Gazeteye göre Helmut Schmidt hükümeti Batı Almanya'da çalışan 2.4 milyon yabancı işçinin azaltılması yolunda planlar hazırlamaktadır. Hükümet çevreleri ülke içinde 1 milyonu aşkın işsiz bulunduğunu belirterek iç politikanın selameti açısından böyle tedbirlere başvurulacağını ifade etmektedirler. Ekonomik kalkınma bakanı Egon Bahr 500.000 yabancı işçinin ülkeyi terkettiğini görmekten memnunluk duyacağını açıklamıştır. Maliye bakanı Hans Apel ise daha ileri giderek 1 milyon işçinin ülkelerine gönderilmesinin amaçları olduğunu söylemiştir. Hükümetin aldığı tedbirler şöyle sıralanmaktadır :

— Boş işyerlerinin doldurulmasında Alman işçilere öncelik tanınacaktır

— Ülkede kalmaya devam eden işsiz yabancı işçiler daha az ücretli işleri kabule mecbur bırakılacaklardır.

— İşsiz yabancıların Federal İşbulma Bürosunun gösterdiği iki işi kabul etmedikleri takdirde işsizlik tazminatları kesilecektir.

Bu tip tedbirler sadece B. Almanya hükümeti tarafından alınmamaktadır. «1973 yılından beri yabancı işçi kabul eden ülkeler birbiri ardına işçi alımını önleyecek tedbirler almışlardır.»

Fransa'da geçici olarak yabancı işgücü ithalinin durdurulması kararı 3 Temmuz 1974 tarihinde alınmıştır. Cezayir Hükümeti de işgücünü dışarı yollamama kararı alınca Cezayir'den Fransa'ya giden işçiler sıfıra kadar düşmüştür.

1974 yılı Avusturya'nın işgücü ithal etme politikasında önemli ve ani bir değişiklikliğe şahit olmuştur. Avusturya'nın 1974 yılı için tespit ettiği tavan işçi sayısı 250.000 olmuştur.

Hollanda'da yabancı işçilerin yurda girmesini kısıtlayan kanun yeni bir politika olmamıştır. Zira Hollanda birkaç yıldan beri zaten işçi alımını yavaşlatmış bulunmaktadır.» (Yeni Ortam, 7 Mart 1975)

Bu durumda işçi gönderen ekonomilerin çok güç durumda kalacağı açıktır. Fakat geri gönderme işlemlerine karşı yapacakları hiçbir şey de yoktur. Örneğin, Federal Almanya ile yapılan işgücü anlaşmasının 10. maddesi söyledir: «Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, işbu anlaşmaya istinaden Federal Almanya Cumhuriyeti ülkesine giren işçileri formalitesiz olarak heran geri alacak, dönüş için gerekli seyahat vesikalarını verecek ve lüzumlu transit vizelerini temin eyleyecektir.»

Diğer ülkelerle yapılan işgücü anlaşmalarında da

benzer maddeler bulmak mümkündür. «Nasıl ki geri bıraktırılmış ülkelerin emperyalist ülkelerle iktisadi ve ticari ilişkileri eş değerli ilişkiler değillerse işçi gönderme ilişkisi de emperyalist devletin lehine ve işçi gönderme zorunda bulunan ülkenin aleyhine bir takım anlaşmalarla eş değerli olmayan esaslara bağlanmıştır. Bu nedenle de, örneğin, beş yıldan beri çalışmakta olduğu işyerinden çıkartılan Türkiye'li bir işçinin işsizliğe karşı ekonomik ve sosyal teminatı tekelci kapitalizmin çıkarlarıyla sınırlandırılmıştır. Bu sınırın kâğıt üzerindeki somut görüntüsü Alman makamlarınca verilen oturma izninin süresidir.

Yabancı işçilerin geri gönderilme işlemine karşı işçi gönderen ülkelerin ellerinde «şiddetli protestolarda bulunmaktan» başka başvuracak çareleri yoktur.» (Deniz Kavukçuoğlu, «Almanya'da Tekelci Kapitalizmin Çıkmazı», Yeni Ortam)

B) İŞÇİ GÖÇÜNÜN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ :

Daha önce de belirtildiği gibi 1960'ların başından 1974'ün sonuna kadar 809.918 işçimiz çalışmak üzere yurtdışına çıkmıştır. Bu kadar büyük miktarlara ulaşan bu göçün ekonomik ve toplumsal hayat üzerinde önemli etkileri vardır. Başlıca ekonomik etkiler, istihdam, ödemeler dengesi ve fiyatlar üzerine olmuştur.

a) İstihdam Üzerine Etkiler :

Türkiye, nüfusu hızla artan bir ülkedir. Nüfus artışının sonucu olarak ortaya çıkan işgücü arzı artışlarının karşılanabilmesi için artan oranda iş olanaklarının yaratılması gerekir. Bu ise, gelişmenin hızı ve

biçimi ile belirlenir. Tablo 26'da yıllar itibariyle ülkemizdeki toplam işgücü fazlası verilmektedir.

Tablo 26 : Türkiye'de Toplam İşgücü Fazlası

(15-64 yaş)	(Bin kişi)
1962	985
1963	1055
1964	1134
1965	1205
1966	1315
1967	1440
1968	1470
1969	1490
1970	1510
1971	1541
1972	1571
1973	1564
1974	1760

(Kaynak : Plan ve Programlar)

Görüldüğü gibi bu fark gittikçe büyümekte, işsizlik önemli oranlara ulaşmaktadır. Fakat «gizli ve açık işsizlerin sayılarının yıllar itibariyle artmasına karşılık ülkemizde çeşitli iş kollarında yetişmiş insan gücü ihtiyacı karşılanamamaktadır. Böylece Türkiye bir yandan işgücü fazlası olan, diğer yandan belirli iş kollarında yetişmiş insangücü sıkıntısı çeken bir ülke görünümündedir» (22).

(22) İ. Börtücene, Y. Alemdar, M. Törüner, M. Karayalçın, **Ortak Pazarda İnsangücü Hareketliliği ve Türkiye**, DPT Dökümantasyon Servisi, Temmuz, 171, SPD Araştırma Şubesi, Teksir, s. 1

Türkiye ekonomisinin nitelikli işgücü ihtiyacı gözönüne alınarak Kalkınma Planlarında iktisadi kalkınmanın gerektirmediği fazla işgücünün iktisadi hayat üzerindeki baskısını asgariye indirmek hedef alınmış ve kalkınma faaliyetlerinin gerektirdiği nitelikteki kişiler dışında işgücü gönderilmesi öngörülmüştür. Fakat işçi talep eden ülkeler nitelikli işçi istediklerinden bu kararın uygulanması güçleşmiş ve gönderilen işçilerimizin % 31'ini nitelikli işçiler oluşturmuştur. (Bkz. Tablo. 3) Bu oran resmî istatistiklere dayanılarak çıkarılmıştır. Aslında, göç eden nitelikli işçi sayısının daha fazla olduğu sanılmaktadır. «Türk Hükümeti dışarıya girebilecek nitelikli işçi sayısını sınırlama politikası gümekte ise de, gerçekten resmî izin verilen nitelikli işçiden daha fazlası yurt dışına çıkmaktadır. Bunu, geçici olarak nitelik gerektirmeyen bir işte çalışarak, teknik öğretimi mezuniyetten önce terkederek veya turist vizesi alarak gerçekleştirmektedirler. Avrupa'lı işverenler de nitelikli Türk işçilerini getirebilmek için çeşitli resmî ve gayriresmî yollar denemektedirler.» (Monroe Burk, «Strategies for Optimum Employment Maximisation and Economic Growth in Turkey», **Essays on Labor Force and Employment** in **Turkey**, s. 101)

Sakıncalarına rağmen işçi göçünün işsizlik sıkıntısını hafiflettiği şüphesizdir.

b) Ödemeler Dengesi Üzerine Etkiler :

İşçi göçünün işçi gönderen ülkeler yönünden en önemli katkısı işçi dövizleri yoluyla olmaktadır. Tablo 25'de de işçi dövizlerinin yıllar itibarıyla ithalat ve ihracata oranları verilmişti. Tablodan da izlenebileceği gibi özellikle 1970 yılından sonra işçi dövizleri çok

önemli miktarlara ulaşmıştır. İşçilerimizin gönderdiği dövizler 1971 yılında toplam ithalatımızın % 40.3'ünü oluştururken 1973'te bu oranın % 56.4'e, 1974'de ise % 44.9'a ulaştığı görülmektedir. Bu demektir ki, ithalatımızın hemen hemen yarısı işçi dövizleriyle karşılanmaktadır. İşçi dövizinin son yıllardaki artışının iki nedeni vardır. Birincisi, 1970 devalüasyonu ile fonlar karaborsadan çekilmiş ve resmî yollardan yurda girmeye başlamıştır. İkinci olarak Alman ekonomisinin son yıllarda hızlı gelişmesi Almanya'ya giden Türk işçilerinin sayısında ve bunların getirdikleri dövizlerde büyük artışlara neden olmuştur. 1971 ve 1973 yıllarında Alman markının değer kazanması da ek bir faktör olmuştur.

Görüldüğü gibi, özellikle son yıllarda işçi dövizleri ödemeler dengesinin önemli bir kalemini oluşturmaktadır. Kapitalist dünyanın içinde bulunduğu buhran nedeniyle kısa bir süre sonra bu kaynak kesilecek ve Türkiye ekonomisi zor bir döneme girecektir.

c) Fiyatlar :

1975 yılında yurt dışında çalışan işçilerimizin yurda transfer ettikleri döviz tutarının Türk parası ile 20 milyar civarında olması beklenmektedir. Ülke içi üretimden doğmamış olan bu meblağın üretimden pay almak üzere ülkeye girmesi enflasyonist bir baskı yaratacaktır. Enflasyon, ithalat ve ihracatın serbest olduğu bir ülke için söz konusu değildir. Ancak, Türkiye'nin ithalatı kota sistemi ile yürütüldüğünden bahsedilen meblağın ekonomide enflasyonist bir eğilim doğurması kaçınılmazdır. Şüphesiz yurda transfer edilen meblağın hepsi tüketim için kullanılmamaktadır, fakat bu paraların bankalarda tutulması bile po-

tansiyel talep gücü yaratacaktır ve fiyatların yukarı doğru çekilmesine yol açacaktır» (23).

d) İşçilerimiz Yurt Ekonomisine Yararlı Beceriler Elde Ediyorlar mı?

Yurtdışına işçi göndermenin bir olumlu yanı olarak, giden işçilerin gittikleri sanayileşmiş ekonomilerde beceri kazanacakları ve yurda dönüşlerinde bu becerilerini ülke yararına kullanacakları gösterilmektedir. Ancak, tekelci kapitalistlerin talep ettikleri nitelikli işçileri bile düz ve nitelik gerektirmeyen sıra işlerinde çalıştırdıkları hatırlanacak olursa bu beklenişin gerçekleşmeyeceği açığa çıkar. Kaldı ki işçilerimizin büyük bir çoğunluğu yurda döndüklerinde kendi başlarına iş kurma eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir. «Plan ve programlarda yurt dışına düz işçi göndermenin diğer bir amacı da istihdam öncesi ve istihdam sonrası mesleki ve teknik eğitim olanaklarından yararlanmaktır. Ancak yurtdışına gönderilen düz işçilerin kalifiye işçi olarak dönmeleri sağlanamamaktadır. Ayrıca, kalifiye işçi olarak gönderilen işçiler mesleklerinde bir nitelik kazanmadan ve hatta niteliklerini kaybederek yurda dönmektedirler (24). Tablo 4 ve 5'in incelenmesiyle bu tezin geçerliliği ortaya çıkmaktadır.

---

(23) Dr.Aydemir Aşkın, Emine Öztekin, **«Yabancı Ülkelerde Çalışan işçilerimizin Tasarruflarının Değerlendirilmesi», Yurt Dışındaki İşçilerimizin Tasarruflarının Değerlendirilmesi Semineri**, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği.

(24) **Yurt Dışından Dönen İşçilerin Sosyo-Ekonomik Eğilimleri Üzerine Bir Çalışma, DPT: 1342, SPD: 264, s. 3.**

VI SONUÇ

Emperyalist-kapitalist sistem içinde emperyalizme bağımlı azgelişmiş bir ülke olan Türkiye için de büyük bir sorun olan yabancı ülkelerdeki işçiler konusunu bu kitapta bulabildiğimiz verilerin sağladığı olanaklar çerçevesi içerisinde detaylarıyla irdelemeye çalıştık. Kaldı ki emperyalist-kapitalist sistemin içinde bulunduğu buhranın giderek derinleştiği ve sorunlarının büyük boyutlara ulaştığı günümüzde yabancı ülkelerdeki işçilerin geri gönderilmesi sorununun da gündemde olması, bu soruna sınıfsal açıdan doğru bir tahlil getirmeyi gerekli kılmaktadır.

Bilindiği gibi emperyalist ülkelerde çalışan işçilerin kaynağı azgelişmiş ülkelerdir. Emperyalist ülkeler tekelci burjuvazisi, oluşumuna hiçbir katkıda bulunmadığı ve yarattığı artık-değere elkoyduğu bu işçilere kendi ülkesindeki işçilere verdiğinden çok düşük ücret verdiğinden ve ülkesinde suni bir fazla işsizlik yaratarak bu ülkedeki işçi sınfının ekonomik-demokratik mücadelesini zayıflattığından yabancı işçilerin varlığından çok yönlü faydalanmaktadır. Yani emperyalizmin geri bıraktırıcı etkisinden dolayı sosyo-ekonomik sorunların çok daha yoğun olduğu azgelişmiş

ülkelerdeki bu işsizlik sorunundan yine bunun yaratıcısı emperyalistler yararlanmaktadır.

Emperyalizmin denetiminde olan ve sürekli buhranın içinde sosyo-ekonomik sorunlarının boyutları çok büyük olan azgelişmiş ülkelerdeki işsizlik sorunu, azgelişmiş ülkelerdeki egemen sınıfları da büyük ölçüde tedirgin etmektedir. Çünkü sosyal patlamalara varabilecek sorunların içinde olan azgelişmiş ülke ekonomisi bu yükü bir ölçüde dışarıya işçi göndererek hem işsizliği biraz azaltabilmekte, hem de bilinçsiz kitlelere bir umut kaynağı olarak bunu göstererek onları belli bir süre oyalayabilmektedir, bu yüzden yabancı ülkelere işgücü göçü yerli egemen sınıfların da işine gelmektedir. İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) nin 2 ayda bir yayınlanan yayın organı Observer'e göre Avrupa'da 698000 Türk işçisi çalışmaktadır. Buna göre Türkiye Avrupa'ya işçi gönderen ülkeler arasında 3. sıradadır. Bunun yanında 11 Aralık 1974 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki şu haber «Türkiye'de halen 800 bin kişi yurt dışına işçi olarak gitmek için sırada beklemektedir... Sayıları 600 bini aşan Federal Almanya'daki işçilerimizden büyük bir kısmının yeni iş sözleşmeleri yenilenmez ve 26 bini aşkın vatandaşımız yabancı ülkelerde iş ararken, 800 bin kişinin de yurt dışına işçi olarak gitmek için İş ve İşçi Bulma Kurumlarına başvurdukları saptanmıştır.» yukarıda söylediklerimizi doğrulamaktadır.

Ayrıca bu işçilerin gönderdiği dövizleri de ekonomisi dışa bağımlı olan azgelişmiş ülkeler de büyük sorun olan ödemeler dengesi açığını kapatmakta kullandıklarından işlerine gelmektedir. Türkiye'nin 1 Ocak 1975-1 Ağustos 1975 tarihleri arasında 7 ayda elde ettiği döviz geliri olan 2 milyar 128.9 milyon dolarlık

miktarın 613.1 milyon doları yabancı ülkelerde çalışan işçiler tarafından sağlanmıştır. (12 Ağustos 1975. Cumhuriyet)

Bunun yanında yurt dışında çalışan işçilerimizin Avrupa bankalarındaki tasarruflarının 5 milyar mark'ı bulması Avrupa tekelci sermayesinin bu mevduatları kendi kârları için kullandıklarını göstermektedir. (9 Haziran 1975. Milliyet)

Kısacası azgelişmiş ülkelerden emperyalist ülkelere doğru olan işgücü akımı (işçi göçü) hem emperyalistlerin hem de onların yerli ortaklarının çıkarına işlemektedir.

Bunun yanında kafaları yıllarca burjuva eğitimi, kültürü ve ideolojisi ile doldurulan bu işçiler, kendi ülkelerinde elde ettikleri gelirden çok daha yüksek gelir elde ettiklerinden gittikleri ülkelerdeki toplumla özellikle de işçi sınıfıyla yakın bağ kuramamışlar ve genellikle işçi sınıfının bilincini kazanamamışlardır. Bu yüzden tekrar ülkelerine döndüklerinde kendi başlarına iş kurma gibi bir özlemle hareket etmektedirler.

Emperyalistler arası II. Paylaşım Savaşından sonraki dünyadaki gelişmeler ve özellikle de 1957-58 buhranıyla beraber emperyalist-kapitalist sistemin içine girdiği sürekli buhran ve sorunlar yumağının zorunlu kıldığı yeni sömürgecilik ilişkileri azgelişmiş ülkelerden alınan işgücünün geri gönderilmesini gündeme getirmiş ve hızlandırmıştır. Buhranın derinleştiği dönemlerde ve işsizlik arttığı anlarda emperyalist ülkeler kendi işsizlik sorunlarını hafifletmek için yabancı işçileri geri göndermekteler. 17.1.1975 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Batı Almanya «geri kalmış ülkelere

kalkınma yardımı bakanı Egon Bahr'ın yayınlanan şu sözleri emperyalist ülkelerin tavrını belirlemesi açısından ilginçtir: Önce bizim kendi halkımız gelir, şunu belirteyim ki Federal Almanya'dan şimdi yarım milyon yabancı işçi gitseydi çok rahatlardık. Bonn hükümeti yabancıların gitmesi için uğraşıyor dediniz. Eğer durum kötüleşecek olursa o zaman daha da sert tedbirler alacağız.» Yani kapitalizmin buhranının sonuçları yabancı işçilerin üzerine yıkılacaktır. Buhranın derinleşmesi ve bu işçilerin geri gönderilmesi yabancı ülkelere işçi gönderen azgelişmiş ülkelerin işsizlik sorununu artıracak ve toplumsal dinamiği hızlandıracaktır. Uluslararası tekelci burjuvazi kendi kârını artırmak için masraflarını kısarken ve kendi uzun vade çıkarları doğrultusunda yabancı işçileri memleketlerine geri gönderirken, bu gelişim sorunları çok daha yoğun olan azgelişmiş ülkelerin işsizlik, pahalılık, ve yoksulluk vb. gibi sorunlarını büyütecek ve egemen sınıflar ile halk arasındaki mücadeleyi daha da hızlandıracaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, yabancı ülkelerde çalışan işçilerin sorunları ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan sorunlar, hiçbir şekilde emperyalist-kapitalist sistem içinde çözümlenemez çünkü sistemin yapısının bir sonucudur. Bütün sorunlarm çözümünün tek yolu emperyalist-kapitalist sistemden kopmayı, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesini başarıya ulaştırarak, ülkede gerçek sanayileşmeyi ve kalkınmayı sağlamaktır.

YURTDIŞINDAKİ İŞÇİLER VE SORUNLARI

Tüm İktisatçılar Birliği, ekonomi biliminin halkımızın kurtuluş mücadelesine yararlı hale getirilmesini savunmaktadır. «Yurtdışındaki İşçiler ve Sorunları» kitabı, genel olarak işgücü göçünü özel olarak da Türkiye'den emperyalist ülkelere doğru olan işgücü göçünü ve bu mekanizmanın içerdiği sömürü ilişkilerini sergilemeyi amaçlamaktadır. Bu kitabın başta işçi sınıfı olmak üzere tüm halkımızın, ülkemizin bağımsızlığı, halkımızın özgürlüğü ve kurtuluşu için emperyalizme ve onunla bütünleşmiş yerli tekelci burjuvaziye ve tüm sömürüye karşı mücadelesinde yararlı olacağına inanıyoruz.

Tüm İktisatçılar Birliği

ÇARK Matbaası / Ankara 1975

7.5 Lira